

**Kriminologiska institutionen
Stockholms universitet
106 91 STOCKHOLM**

Rapport 2003:2

Fokusgruppsintervjuer med ungdomar om genus och våld

Konstruktioner av gärningspersoner och offer

Jenny Karlsson & Tove Pettersson

Stockholm 2003

Postadress: 106 91 STOCKHOLM * www.crim.su.se

Redaktör: Eva Tiby

(c) Kriminologiska institutionen
ISSN 1400-853X

2:dra upplagan 600 ex

Förord

Under våren 2002 genomfördes fyra fokusgruppsintervjuer med ungdomar i åldern 15-16 år i en kranskommun till Stockholm. Dessa intervjuer ligger till grund för två studier som kommer att presenteras här. Den ena studien handlar om "Föreställningar om flickor och pojkar som gärningspersoner vid våldsbrott" och är utförd av Tove Pettersson. Den andra studien handlar om "Ungdomars föreställningar om pojkar och flickor som utsätts för våld" och är utförd av Jenny Karlsson.

Studierna kommer under 2003 att publiceras som artiklar inom ramen för ett nordiskt projekt (NorFa) "*Masculinities and violence in youth micro-cultures*".

Vi vill, innan vi går in på själva rapporten, tacka de ungdomar som ställt upp på fokusgruppsintervjuerna och delat med sig av sina diskussioner samt berörd personal på skolor som ställt upp och varit behjälpliga. Ett tack riktas också till de deltagare och speciellt de opponenter som framförde synpunkter när denna rapport lades fram vid ett seminarium på Kriminologiska institutionen.

Jenny Karlsson
Tove Pettersson

Inledning

Inom kriminologisk forskning, i Sverige men kanske framförallt internationellt, börjar genusteoretiska perspektiv få allt mer utrymme. Grunden till denna utveckling menar vi ligger i en feministisk kritik av det kriminologiska fältet. Kritiken riktar bland annat in sig på att kriminologisk forskning länge varit blind för de skillnader i brottsligt beteende som kunnat påvisas mellan kvinnor och män, där män misstänks, lagförs och även rapporterar eget deltagande i brottsligt beteende i betydligt högre utsträckning än kvinnor. Både teorier och empiriska studier tog sin utgångspunkt i män och deras brott och missade i och med detta en av de starkaste förklarande variabelerna, nämligen kön (se exempelvis Messerschmidt 1993; Naffine 1987; Smart 1977; Allen 1989). Utifrån ett genusteoretiskt perspektiv, vilket kommer att beskrivas mer noggrant i det följande avsnittet, är det dock inte biologiskt kön i sig självt som är det avgörande för den observerade skillnaden¹, utan sociala processer och aktörers agerande (medvetet och omedvetet) för att skapa skillnader mellan kvinnor och män.

Utifrån detta antagande är det väsentligt att studera hur detta genusskapande kan ta sig uttryck. De två studier som ingår i denna rapport har som syfte att belysa frågor kring genusskapande och våld, dels utifrån ett gärningspersonsperspektiv², dels utifrån ett offerperspektiv. Då båda studierna har en genusteoretisk ansats, kommer först ett gemensamt teoriavsnitt samt en redogörelse för metodval och intervjuernas genomförande. Därefter presenteras de enskilda studierna och deras resultat. Dessa delar ansvarar respektive författare för.

Genusteoretiska utgångspunkter

Utgångspunkten för denna undersökning utgörs av ett konstruktivistiskt förhållningssätt. Inom feministisk forskning och genusteori har forskare sedan

¹ Eftersom det är erkänt svårt att få en uppfattning om den faktiska brottligheten finns det dock anledning att inte oreserverat utgå ifrån att skillnader mellan kvinnor och män i rapporterad brottslighet även motsvaras i den faktiska. Inte minst utifrån ett genusteoretiskt perspektiv kan det antas att kvinnor och män löper olika risk att exempelvis upptäckas och anmälas för brott. Studier kring detta har dock visat motstridiga resultat angående i vilken riktning dessa skillnader visar sig (Smart 1990:79; Chesney-Lind 1987:85, 86). Skillnader mellan kvinnor och män visar sig dock även i så kallade självrapporterande undersökningar (Ring 1999). I detta sammanhang utgår vi från att även om registrerade brott, och i viss mån även självrapporterande data, påverkas av förställningar om genus, så kvarstår ändå en faktisk skillnad mellan kvinnor och män i brottsligt beteende. Ätminstone vad gäller våld vilket utgör denna undersöknings fokus.

² Vanligtvis brukar ordet gärningsman användas i dessa sammanhang. Begreppet *gärningsman* är dock olämpligt i de fall både flickor och pojkar ingår i en undersökningen. Därför används istället gärningsperson i denna undersökning.

länge diskuterat distinktionen mellan (biologiskt/essentiellt) kön och (socialt/konstruerat) genus. På senare tid har dock dikotomierna kön - genus samt essens – konstruktion ifrågasatts, bland annat av Moi (1997), Danus (1995), Dahlerup (2001) och Carlsson (2001). För denna undersökning är det dock inte nödvändigt att gå närmare in på denna fråga eftersom studieobjektet här är just sociala processer och analysen har en konstruktivistisk ansats. Något måste dock sägas om våra genusteoretiska utgångspunkter samt några begrepp som kommer att användas. West och Zimmerman (1987:127) använder sig av tre olika begrepp, *kön*, *könskategori* och *genus*. *Kön* är ”.. a determination made through the application of socially agreed upon biological criteria for classifying persons as females or males”. *Könskategori* handlar om hur en person uppnår/åstadkommer att klassificeras till det ena eller andra könet. Kategorin bygger alltså på kön, men ”...in everyday life, categorization is established and sustained by the socially required identificatory displays that proclaim one’s membership in one or the other category”. Slutligen menar de att *genus* är

”... the activity of managing situated conduct in light of normative conceptions of attitudes and activities appropriate for one’s sex category” (s. 127)

”... an accomplishment, an achieved property of situated conduct” (s. 126)

”... not a set of traits, nor a variable, nor a rol, but the product of social doings of some sort.” (s. 129)

Fokus för genuskonstruktionen är inte i första hand individuellt, utan snarare interaktionellt. Att utföra genus handlar framför allt om att göra skillnad mellan flickor och pojkar, samt kvinnor och män och detta görs alltså i en social kontext. Samtidigt reproducerar och förstärker genusagerandet de strukturer inom vilka personer agerar. I en artikel av West och Fenstermaker (1995) framhålls att även social klass och etnicitet är bärande komponenter i den sociala processen av att ”göra skillnad”. Detta innebär exempelvis att personer från olika sociala klasser konstruerar olika typer av femininiteter och maskuliniteter.

Detta ständigt pågående genusagerande sker alltså inom system av relationer och i en strukturell kontext. Grundbultarna för systemen och strukturen är *isärhållande* av vad som betraktas som maskulint/manligt och feminint/kvinnligt (West & Zimmerman 1987; West & Fenstermaker; Hirdman 2001; Connell 1995; Segal 1997; Johansson 2000; Lalander & Johansson 2002) samt *underordning* av det feminina (Hirdman 2001; Connell 1995; Segal 1997). Hur detta görs och framhålls varierar mellan olika grupper och sammanhang. Naturligtvis finns det även avvikelser i form av exempelvis motstånd till dessa strukturer. Denna kontext av

strukturell underordning, i vilken de system av relationer (ungdomars diskussioner) som studeras byggs upp och är en del av, skall dock inte tolkas som att det därför går att förutsätta att flickor som deltar, på ett *individuell*t plan, behöver vara underordnade pojkar, vare sig vid könsblandade intervjuer eller pojkar i skola eller umgängeskrets. Individuell och strukturell nivå måste i sammanhanget hållas isär.

Gruppens betydelse för konstruktion av genus

Den så kallade högadolescensen, som infaller ungefär under åldrarna 14-16 år, har för både flickor och pojkar beskrivits som en tid då kamrater utgör en viktig del av ungdomars tillvaro (Fitger 1991; Johansson 1995). Umgängesmönstren är i stor utsträckning homosociala, det vill säga flickor umgås med andra flickor och pojkar med andra pojkar. Fitger (1991:35) menar att fasen karakteriseras av en stark polarisering mellan könen och att stereotypa föreställningar om kvinnor och män är starka. Detta betyder dock inte att det andra könet inte har någon betydelse eller inverkan på de unga, kanske snarare tvärtom. Ytterligare något som brukar framhållas kring flickors och pojkars umgängesmonster i denna utvecklingsfas är att pojkar främst umgås i hierarkiska grupper medan flickor organiserar sig i mindre hierarkiska väninnyader. Lalander och Johanson (2002:127-129) menar dock att man bör förhålla sig kritisk till den polariserade bilden av unga flickors och pojkars umgängesmonster. Den är delvis genererad av forskning som främst studerat pojkar och dessutom utifrån en förförståelse av pojkar som aktivt agerande i gäng och flickor (om de överhuvudtaget är närvarande) som mer passiva. Denna kritik mot de könsstereotypa bilderna av flickors och pojkars umgängesmonster har även framförts av flera kriminologiska forskare som studerat brottsliga ungdomsgrupper, däribland Giordano (1978), Hagedorn och DeVitt (1999), Campbell (1984), Pettersson (2002b) samt Chesney-Lind och Hagedorn (1999).

Vissa forskare menar att beskrivningar av kvinnor och män som motpoler många gånger är starkare i homosociala sammanhang (se exempelvis Connell 1995; Johansson 2000; Lalander & Johanson 2002; Hirdman 2001). Lalander och Johanson menar bland annat att pojkgrupper kan ägna sig åt att nedvärdera kvinnor i syfte att stärka den egna och gruppens identitet. Den egna gruppens identitet styrks genom tydliga ut-grupper som nedvärderas, där kvinnor/flickor kan utgöra en typ av ut-grupp. Även homogena flickgrupper kan förmodas i vissa fall upprätta en tydligare skillnad mellan flickor och pojkar. Om detta stämmer kan det antas att beskrivningarna av flickor och pojkar som gärningspersoner och offer är mer

polariserad i de intervjuer där endast flickor eller pojkar deltagit, jämfört med könsblandade intervjugrupper.

Genus och våld

Genusteoretiskt är det främst maskuliniteter som associeras till våldsamt beteende. Inom maskulinitetsforskningen har flera forskare uppmärksammat frågan om maskuliniteter och våld, däribland Connell (1995), Segal (1997) och Kimmel (1994). Kimmel menar att våld, eller framför allt viljan och önskan att slåss, är den mest påtagliga markeringen av manlighet. Framför allt handlar det om att markera vad man *inte* är (se även West & Zimmerman 1987; West & Fenstermaker 1995). Man är inte feg, svag, feminin eller homosexuell. För att bevisa detta skall man omutligen stå upp och slåss om så behövs. Detta skapar således en attityd av beredskap inför att ta till våld *när så behövs* för att upprätthålla sin manlighet.

Segal (1997) och Connell (1995) menar att den högre nivån av fysiskt våld bland män som kan iaktas har sina orsaker i strukturella ojämlika maktförhållanden mellan könen. Att maskulinitet i vårt västerländska samhälle definieras genom makt och dominans, gör att män i högre utsträckning använder sig av fysisk aggressivitet, både mot kvinnor och andra män, än vad kvinnor gör. Även Johansson (2000:39-51) menar att bilden av, och strävan efter, den ”hegemoniska maskuliniteten”³, genom sitt krav på dominans, ger upphov till våld. Detta våld riktar sig både mot kvinnor och andra män och är ett sätt att upprätthålla dominans. Den strukturella ojämlikheten i makt mellan kvinnor och män har alltså betydelse för våld mellan könen men även inom samma könstillhörighet. I likhet med Brod och Kaufman (1994:4), Connell (1999) och Segal (1997:123) kan detta uttryckas så som att genus är ett maktsystem. I och med att det finns olika typer av maskuliniteter och femininiteter innehar de också olika typer av makt och det finns även en obalans i makt mellan dem. Messerschmidt (1993:63) menar att kapaciteten att utöva makt alltid styrs av en persons position i sociala relationer. Män har skiftande möjlighet att utöva makt över kvinnor, men även olika möjligheter att utöva makt gentemot varandra. Heterosexuella har större makt än homosexuella, medelklassen har större

³ Robert Connell (1995:100-104) använder sig av begreppen hegemonisk-, underordnad- och delaktig maskulinitet. Den hegemoniska maskuliniteten är den som vid en viss tidpunkt, i en viss kulturell miljö, är den maskulinitet som är ledande och som höjer sig över andra former av maskulinitet (likväl som över femininitet). Hegemonisk maskulinitet är alltså föränderlig och utgör en kollektiv bild av, eller föreställning om, dominans. Då hegemonisk maskulinitet innebär dominans, betyder detta synsätt även att det finns grupper som domineras. Det gemensamma för dessa grupper är enligt Connell, att det är femininitet som utgör grunden för utestängandet.

makt än arbetarklassen och vita män större makt än färgade.⁴ Makt blir därmed något som organiserar sociala interaktioner såväl mellan som inom de könsmässiga tillhörigheterna. Dessa olika grader av makt bland personer inom samma kön har signifikant inverkan på de variationer av maskuliniteter som konstrueras.

Våld kan alltså förstås som ett ”verktyg” för att markera eller bibehålla sin position i ett socialt sammanhang. Men det är även viktigt att problematisera huruvida vi alltid kan utgå från att det är en person som har en högre maktposition som utsätter någon med en lägre position för våld. Våld kan även vara ett medel för att försöka förflytta sin egen eller den utsatta personens position genom att angripa/trakassera någon i en högre position än sin egen. Messerschmidt (2000), Hearn & Collison (1994:140f) och Kimmel (1994:128) menar t.ex. att när en pojke/man mobbar någon annan, är det mobbaren som är den som är mest osäker på sin manlighet och försöker att bevisa den genom att angripa andra. Segal (1997:115) stödjer denna tanke, då hon menar att de ”tuffa” pojkarna behöver de ”svaga” som offer för att bevisa att de inte är som dem. Man kan fråga sig om de ”tuffa” verkligen har så mycket makt eller om de agerar utifrån en känsla av maktlöshet. Även Johansson (2000) påtalar marginaliseringens risker för ökat våld. Män som marginaliseras kan enligt Johansson reagera antingen genom att förändra sin maskulinitet eller genom att försvara den med alla medel.

En som inom det kriminologiska forskningsfältet ägnat omfattande forskning åt frågan om genus, framför allt maskuliniteter, och brott, däribland våldsbrott, är Messerschmidt (1993, 1997, 1999, 2000a, 2000b).⁵ Han har utvecklat vad han kallar ”structured action theory”. Messerschmidt (1993) menar att individen och samhällsstrukturen påverkar varandra i ett växelspel, sociala strukturer (så som ojämlika maktförhållanden mellan exempelvis män och kvinnor) påverkar hur människor beter sig, och människors beteenden reproducerar i sin tur dessa strukturella förhållanden.⁶ I fokus för Messerschmidts arbete står arbets- och maktindelningen mellan genus, klasser och etniska grupper, samt hur dessa påverkar konstruktionen av maskuliniteter och femininiteter. Brott kan utgöra en möjlighet

⁴ Observera risken för att dels göra grova generaliseringar, dels dra slutledningar från strukturell nivå till att gälla på individuell nivå.

⁵ Utifrån ett konstruktivistiskt perspektiv skall givetvis påpekas att inte bara genus, utan också vad som definieras som brott (inte minst våldsbrott), utgör en konstruktion. Vilka handlingar som betraktas som (våldsbrott är inte givet, utan är beroende av bland annat den historiska och sociala kontexten som handlingen utförs i (se exempelvis Chambliss & Seideman 1982).

⁶ Messerschmidt bygger mycket av sitt resonemang kring skapandet av genus på Connell (1995) och West och Fenstermaker (1995).

till att skapa (konstruera) genus⁷, när andra möjligheter inte finns vid handen, så som karriär eller utbildning (Messerschmidt 1993:182). Att begå brott kan alltså vara ett sätt att upprätthålla och bekräfta sin maskulinitet. Dessutom menar Messerschmidt att konstruktionen av olika maskuliniteter förklarar varför exempelvis män i medelklassen och i lägre samhällsklasser, som begår brott, begår *olika typer* av brott. Messerschmidt (1993:71) menar även att (mäns) makt inte bara ger fler legitima möjligheter utan även fler illegitima möjligheter (för män jämfört med kvinnor).

Messerschmidt (2000a) har i en studie intervjuat nio pojkar i åldrarna 15 till 18 år, som är uppväxta i vit arbetarklassmiljö i USA. Tre av dessa har begått sexualbrott mot yngre personer de var närmare bekanta med, tre har begått våldsbrott av ickesexuell karaktär mot främlingar och personer de är bekanta med. Slutligen har tre av de intervjuade pojkarna inte begått någon form av våldsbrott. Messerschmidt visar hur dessa nio pojkar konstruerade olika former av maskuliniteter. Maskuliniteten hos de sex som begått olika former av våldsbrott hade tydliga inslag av hegemonisk maskulinitet, som fokuserade på makt över kvinnor och andra män som definition på att vara en "riktig man". Gemensamt för de tre pojkar som *inte* begått olika typer av våldsbrott var att de skapade en maskulinitet där våld inte betraktades som maskulint. De var hemifrån uppmuntrade till att vända ryggen till om någon provocerade, mobbade eller gav sig på dem. Till skillnad från de andra sex pojkarna framställdes det inte som maskulint, eller som ett adekvat sätt för män, att reagera på provokation genom våld.

Messerschmidt (2000a) identifierar, förutom föräldrars och/eller närståendes konstruktion av vad som är att betrakta som maskulint, även utsatthet för, och att utsätta någon för, mobbning som en viktig faktor i skapandet av maskulinitet hos dessa pojkar. Viktigt i detta sammanhang är bilden av den hegemoniska maskuliniteten av överordning, fysisk styrka och heterosexualitet. Alla intervjuade identifierade olika grupper i skolmiljön till exempel de "tuffa" och "coola" pojkarna, "atleterna" och "töntarna". Mobbningen fokuserade starkt på attribut såsom feighet, att vara en vekling och bög. Begreppen gick i varandra i den meningen att en bög anses vara feig och vek, att vara vek är i sig ett tecken på att man är bög och så vidare. Mot bakgrund av Messerschmidts intervjuer kan skolmiljön antas vara en betydelsefull arena för ungdomars konstruktion av genus,

⁷ Med detta menar Messerschmidt att göra skillnad mellan kvinnor och män, men det handlar även om att göra skillnad mellan män och mellan kvinnor d.v.s. göra skillnad inom den egna könskategorin.

och särskilt då i interaktion med andra elever. Även Fitgers (1991) och Johanssons (1995) beskrivningar av kamraters stora betydelse i 14-16 – års åldern kan tolkas som att skolmiljön är betydelsefull i detta sammanhang då ungdomarna tillbringar en stor del av sin tid i skolan. Andra studier som just fokuserat på skolmiljö och konstruktionen av genus samt betydelsen av genus är Mac an Ghail (1994) samt Epstein (1997).

Mäns och pojkars våld har alltså utifrån ett genusteoretiskt perspektiv främst beskrivits i termer av dominans och överordning gentemot kvinnor och andra män, och som ett sätt att visa att man är en ”riktig man” (i betydelsen icke feminin). Hur ska då kvinnors våld förstås? Trots allt är inte våld ett beteende som är exklusivt för män. Inom kriminologisk forskning pågår en debatt kring om flickor och kvinnors våld skall tolkas i termer av att de konstruerar maskulinitet (Hood-Williams 2001) eller femininitet (Messerschmidt 1997). Hood-Williams (2001) menar att om flickor endast kan utföra femininitet och pojkar maskulinitet faller begreppen samman och kan lika gärna ersättas av biologiskt kön. Således måste det finnas möjligheter för flickor att konstruera maskulinitet och för pojkar femininitet för att genusbegreppet ska ha en annan innebörd än biologiskt kön. Mot detta kan invändas att genusbegreppet ändå skulle kunna hävdas vara något annat exempelvis eftersom användningen av begreppet fört in ett pluralistiskt förhållningssätt till män och kvinnor (maskuliniteter och femininiteter), till skillnad från den tidigare ofta använda könsrollsteorin (för en kritik av denna se exempelvis Zimmerman & West 1987; Messerschmidt 1993) och den likaså dikotoma uppdelningen i två biologiska kön. Det är just därför att genus *inte* utgörs av tydliga kategorier där man antingen är maskulin *eller* feminin, som flickor/kvinnor och pojkar/män måste kämpa så med att framställa sig som maskulina respektive feminina. Genus kan ses som en skala, där en person riskerar att vara *för lite* maskulin eller feminin. Dessutom tangerar synen att våldsamma kvinnor utför maskulinitet den sedan länge kritiserade bilden av (kriminellt) avvikande kvinnor som ”manliga” (se exempelvis Smart 1977 för en kritik av detta). Ett exempel på ett annat synsätt ges av Lander (2003a & 2003b). Lander följde åtta drogbrukande kvinnor över en period av i genomsnitt tolv månader. Hon beskriver hur dessa kvinnor ständigt förhöll sig till vad hon kallar en ”normativ femininitet”, med vilket avses ”...förväntningar som finns kring hur en kvinna 'skall och bör' vara” (Lander 2003b:25). Kvinnorna kämpade för att framstå som ”goda” kvinnor, att vara feminina på *rätt* sätt, och försök att framställa sig som maskulina lyste med sin frånvaro.

Även om vi ansluter oss till tidigare presenterade inställning av Hood-Williams (2001) angående att även kvinnor kan konstruera maskulinitet, menar vi att våld som företeelse måste problematiseras för att inte fastna i en stereotyp föreställning om att våldshandlingar, utifrån ett genusteoretiskt perspektiv, alltid utgör en resurs för att konstruera maskulinitet. I en tidigare undersökning av flickors anmälda våldsbrott (se Pettersson 2003) tolkades vissa av dessa våldsbrott i termer av iscensättning av femininitet. Två av de tolkningarna kommer här kortfattat att tas upp. Den första är att den strukturella aspekten att flickor främst utsätter andra flickor för våldsbrott, vilket även påvisats i en tidigare undersökning om ungdomars våldsbrott (Pettersson 2002), kan tolkas som att dessa flickor reproducerar sin egen underordning genom våldsbrotten. Den andra är att vissa av våldsbrotten kan tolkas som ett markerande av heterosexuellt beteende. En viktig komponent i genusagerandet är sexuell läggning, där heteronormativitet utgör ett starkt inslag (se Karlsson 2003).

Yvonne Hirdman menar att kvinnor själva deltar i reproduktionen av sin egen underordning. Hon skriver (2001:91)

Och där Hon är, längst ned i självklarhetens ordningar, blir det Hon som med störst kraft reproducerar dem. Det är underordningens bittra lag nummer ett. Poängen med rejäl underordning är att den sköts bäst av de underordnade själva.

Hirdman menar alltså i detta sammanhang inte att kvinnor genom denna reproduktion av underordning skulle konstruera maskulinitet. Det starkaste och mest genomgående intrycket från genomgången av anmälningar, där flickor förekommer som misstänkta, är att detta är händelser som berör flickor och nästan enbart flickor. Inte bara som gärningsmän och offer, utan det är sällan som pojkar överhuvudtaget är närvarande vid händelserna (när det rör sig om grupper). I de fall där både flickor och pojkar deltar i våldsbrotten, eller närvarar vid händelserna, är det huvudsakligen flickorna som är aktiva i den våldsutövning som förekommer. Detta kan tolkas som upprättande av hierarkier mellan flickor och som uttryck för hävdande av status. Många av beskrivningarna tyder på att det handlar just om att markera sin dominans. Varför tolkas då detta som femininitet och inte maskulinitet? Det handlar ju om flickor som "överordnar" sig andra flickor. Borde inte detta således handla om maskulinitet? Nyckel till tolkningen är att detta trots allt rör sig om iscensättning av femininitet ligger i att det är fråga om att de överordnar sig *andra flickor*. Visserligen strävar dessa flickor efter överordning, men inte *som pojkar* utan som just flickor. I likhet med Hirdman tolkas alltså inte flickors

underordning av andra flickor som maskulinitet. På så sätt kan femininitet även innebära överordning, men i just detta exempel *i förhållande till andra femininiteter*.

Heterosexuellt beteende, som är förknippat med ”normativ femininitet” (se tidigare beskrivning), manifesterades vid vissa händelser genom att flickor som ansåg att en annan flicka ”konkurrerade” om samma pojke genom hot och våld bestraffade denna flicka för den förmodade överträdelsen. Relevant i sammanhanget är även att den attackerade flickan dessutom verbalt behandlades ytterst nedlåtande och av de attackerande flickorna (det var oftast en grupp) degraderades till ”hora”. Genom denna degradering upphöjer sig de attackerande flickorna till ”bättre” flickor, det som symboliskt brukar beskrivas som ”madonnan”. På så sätt kan även dessa fall snarare betraktas som en form av reproduktion av kvinnors underordning, än som manifesterande av maskulinitet. Det är dock viktigt att minnas att dessa analyser bygger på beskrivningar som skrivits ned i en kortfattad anmälan av en polisman. Det är inte säkert att de som deltagit vid själva händelsen instämmer i den presenterade beskrivningen. Händelseförloppet i stort bör dock stämma någorlunda väl överens med vad åtminstone offret anser har hänt.

Metodval samt undersökningens genomförande

Fokusgruppsintervjuer som metod

Valet av fokusgruppsintervjuer grundar sig på syftet att se hur ungdomarna, i en någorlunda verklighetsbaserad kontext och i grupp, resonerar kring frågor som berör genus och våld. Genus definieras i denna undersökning som en ständigt pågående produktion och reproduktion av betydelser. Fokus vid intervjuerna ligger således vid hur denna produktionsprocess ser ut. Urvalet av ungdomar är inte representativt, inte heller är antalet tillräckligt stort (om urvalet varit representativt) för att kunna ligga till grund för några generella slutsatser kring hur genus konstrueras i ungdomsgrupper. Istället är syftet att ge exempel på hur genus *kan* konstrueras i ungdomsgrupper. Morgan (1996:130) definierar fokusgrupper som ”... a research technique that collects data through group interaction on a topic determined by the researcher”. Med fokusgruppsintervjuer kan forskaren studera sociala interaktioner, strategier för att nå konsensus, eller hur konflikter uppstår och hanteras. Förutom att studera åsikter och värderingar kan man undersöka de processer som leder till att olika meningssammanhang konstrueras (Wibeck

2000:21). Wibeck (2000:42, författarens kursivering) menar att när fokusgrupper används ligger intresset "... mer på *hur deltagare i en viss grupp tillsammans tänker kring ett fenomen* än på vad enskilda individer tycker. Intresset inriktas således i en fokusgruppsstudie på gemensamma, kulturellt förankrade föreställningar och attityder". Fokusgrupper som metod lämpar sig alltså utmärkt för att undersöka genusskapande.

Genomförande

Fyra fokusgruppsintervjuer har genomförts med ungdomar i åldern 15-16 år. Intervjupersonerna har rekryterats genom två högstadieskolor i en kranskommun till Stockholm. Samtliga elever i avgångsklasserna har fått hem ett brev där undersökningen beskrivs och där de tillfrågas om de vill delta. Ett svarskort där eleven skulle svara ja eller nej till att delta, samt frankerat kuvert, skickades med. De elever som tackade ja ombads även informera sin målsman om undersökningen, samt att målsman skriftligen godkände att den unge fick delta i undersökningen. De fyra intervjugrupperna består av samtliga personer⁸ som i ett första utskick tackade ja till att delta i en intervju. På grund av tidsbrist (skolavslutningen närmade sig) gick ingen påminnelse ut. Av de sammantaget 184 elever som tillfrågades om att delta svarade 19 ja, 24 nej och resterande 141 svarade inte alls på utskicket. De elever som deltog fick som tack för besväret ett presentkort på en biobiljett.

Fokusgrupperna bestod dels av homogena flick- och pojkgrupper⁹, dels av blandade grupper.¹⁰ Uppdelningen i grupper med avseende på kön skall inte ses som att vi anser att alla pojkar respektive alla flickor har liknande utgångspunkter beroende på deras biologiska kön. Uppdelning var istället en följd av synsättet på genus som något som skapas i relationer till andra. En intressant frågeställning är hur pojkar respektive flickor resonerar i grupper som dels är homogena, dels heterogena med avseende på biologiskt kön. Människor definierar sig och andra i kategorierna "kvinna" och "man" och detta har betydelse för hur vi handlar och tänker. Att ta hänsyn till hur dessa definieringar av oss själva som tillhörande den ena eller den andra kategorin påverkar människor och hur de kan variera är att anlägga ett genusperspektiv. Som exempel kan nämnas att vi nästan genast

⁸ Förutom en som vid tidpunkten för intervjun inte befann sig i skolan. Den personen hade inte tackat ja till att delta vid just det tillfället, så sannolikt kunde personen i fråga inte vid det planerade intervjutillfället.

⁹ Eftersom vi har varit två kvinnor som genomfört undersökningen, är givetvis pojkgrupperna inte helt homogena på så sätt att enbart pojkar varit närvarande. Det är snarare så att pojkgrupperna varit homogena med avseende på intervjudeltagarnas kön.

¹⁰ Av identifieringsskäl redovisas inte vilken typ av könssammansättning som det genomförts två intervjuer i. Vid samtliga tillfällen uttrycks det som att det förekommer flera, för att undvika detta.

efterfrågar könet på ett barn som föds. Detta gör vi för att det handlar om dessa två kategorier, man och kvinna, då vi bygger upp vår tillvaro och vi har olika sätt att agera gentemot och förhålla oss till dem.

Antalet deltagare i fokusgrupperna har varit mellan tre och sex.¹¹ Intervjuerna skedde på skoltid i en lokal som skolan tillhandahöll för ändamålet. Samtliga intervjuer spelades in på band. Vid intervjuerna deltog förutom eleverna två personer. Tove Pettersson, som fungerade som moderator vid intervjuerna, samt Jenny Karlsson som fungerade som assistent. Assistenten skrev upp vem som sade vad vid intervjun, för att lättare kunna tyda bandupptagningen. Intervjuerna har efter inspelning skrivits ut ordagrant. I utskriften har, utöver vad som sägs, markerats betonade ord, skratt, då intervjupersoner talar i munnen på varandra samt pauser.

Intervjuerna gick till så att en fiktiv våldshändelse (sammantaget fem stycken, se intervjuguide i bilaga 1) lästes upp av moderatorn. Därefter ombads intervjupersonerna att diskutera vad de ansåg om de olika inblandade personernas beteende samt vad de trodde skulle hända direkt efteråt. I vissa fall tillfrågades de även om vad de trodde skulle hända nästa gång de inblandade personerna träffades, eftersom detta antogs säga något om hur intervjupersonerna såg på händelsen och de inblandade personerna. Intervjun avslutades med allmänna frågor kring vad de ansåg om flickor respektive pojkar som slogs samt som utsattes för våld.

De händelser som lästes upp var utformade så att kön på offer och gärningsmän varierade från fall till fall. För att minska påverkan av föreställningar som kan vara förknippade med olika etniciteter gavs samtliga inblandade personer namn som associeras till samma etniska grupp (svenskar). Detta ska inte förstås som att intervjupersonerna uppfattat etniciteten hos de beskrivna personerna som neutral, bara att den bör ha varit samma i samtliga fall.

Händelserna är helt fiktiva, men bakgrunden till dem kommer från en genomläsning av anmälda våldsbrott i Stockholm där ungdomar förekommer som misstänkta. Detta för att händelserna inte skulle var osannolika. I slutet av varje intervju har intervjupersonerna tillfrågats vad de anser om händelserna. Någon grupp har uttryckt viss tvekan till rimligheten i vissa av händelserna medan andra

¹¹ Wibeck (2002:51-52) rekommenderar att antalet intervjupersoner är minst fyra och som mest sex. Det var också vår avsikt att hålla oss till detta, men den i fotnot 8 omnämnda personen som uteblev var inbokad till en intervju med endast fyra deltagare.

grupper anset att samtliga händelser var fullt rimliga. Alla grupper har dock diskuterat alla händelser, och det kan antas att händelser som uppfattas som allt för orimliga inte skulle generera någon diskussion. Det skall även påpekas att hur olika grupper förhållit sig till de olika händelserna utifrån en ”rimlighetsaspekt” givetvis utgör en del av analysen.

Målet med studierna är inte att kunna ge en beskrivning av *så här är det*. När exempelvis flera av de intervjuade grupperna resonerar kring att flickor oftare än pojkar snackar skit bakom ryggen på varandra, skall detta tolkas som att de intervjuade ungdomarna *uppfattar* det som att det är så. Intresset vid analysen av intervjuerna är således inte att försöka utröna hur flickor och pojkar *gör*, utan hur flickor och pojkar *anser* att flickor och pojkar gör och vad de *tycker* om det, åtminstone vad de anser när de sitter i en grupp och resonerar kring det. Analysen av intervjuerna utgår alltså från en konstruktivistisk ansats. Lise-Lotte Rytterbro (2002:17) beskriver det konstruktivistiska perspektivet enligt följande.

Ur ett konstruktivistiskt perspektiv brukar således inte den *egentliga* innebörden av ett fenomen eller ett begrepp fastställas på så sätt att metod och analys kommer fram till det riktiga eller sanna svaret på frågan om vad innebörden av ett begrepp eller ett fenomen *egentligen* består i eller kännetecknas av. Synen på språk som ett sätt att konstruera saker och ting och språk som handlingar gör att det är *beskrivningarna* av fenomen, betraktade som definitionsprocesser, som utgör studieobjekt i analysen.

Studieobjektet här är alltså hur ett antal ungdomar, i grupp, beskriver och definierar flickor och pojkar som begår eller utsätts för våldsamma handlingar.

Utifrån de tidigare presenterade genusteoretiska utgångspunkterna är även etnicitet och social klass betydelsefullt för konstruktionen av genus (West & Fenstermaker 1995). Eftersom vi inte har uppgifter om vare sig etnicitet eller social klasstillhörighet hos intervjudeltagarna kan dock dessa aspekter inte diskuteras i analysen.

Något bör även sägas om oss som intervjuare och vår del i kunskapsproduktionen. Fokusgrupper anses vara ett bra verktyg när man vill minska intervjuarens styrande roll och kunna fokusera intresset på hur deltagarna i en viss grupp tänker kring ett fenomen. (Wibeck 2000:42). Även om vi kan anta att forskarens styrande roll minskar med denna metod, bör även hänsyn tas till olika aspekter som kan ha påverkat.

Det första är åldersaspekten. Vi som intervjuade var mellan drygt 15 och knappt 20 år äldre än deltagarna. Att vuxna är närvarande kan självklart påverka diskussionerna. Samtidigt flöt samtalen bra och intervjuerna karaktäriserades av att ungdomarna diskuterade med varandra, vilket är syftet med fokusgruppsintervjuer, utan att moderatorn deltog särskilt aktivt. Att diskussionerna flöt bra betyder dock inte att de kan ha sett annorlunda ut om ungdomarna diskuterat utan vuxnas inflytande.

Det andra är frågan om kön, vilket i slutändan egentligen handlar om genus. Båda vi två som intervjuade är kvinnor och det är rimligt, för att inte säga högst sannolikt, att anta att detta påverkat intervjusituationen.¹² Ur synsättet att genus är en ständigt pågående process där genus skapas, inte *är*, följer att genus skapas även i intervjusituationen (se exempelvis Skrinjar 2003 för en diskussion kring detta). Denna process pågår således under intervjuens gång och i den deltar så väl vi själva som intervjudeltagarna. Att genus påverkat intervjuerna framstår alltså som ganska givet. Vad som är svårare att säga är *hur* det påverkat. Ett antagande, utifrån hur diskussionerna flöt och fortlöpte, är att det kan ha haft en något hämmande effekt på pojkarna jämfört med flickorna som deltog. Detta måste dock betraktas som ett ganska osäkert antagande. Skillnaden i livlighet mellan flick- och pojkgrupperna kan givetvis bero på andra faktorer än att vi två som intervjuade var kvinnor.

Något som också kan ha haft betydelse är vårt yrke. I presentationen av oss själva har vi talat om att vi kommer från kriminologiska institutionen och ämnet vi vill att de ska diskutera är våldsbrott. Detta kan givetvis ha gett upphov till osäkerhetskänslor hos intervjupersonerna och vi har i och med detta ”styr” eller påverkat intervjupersonernas diskussioner. Vi påtalade före intervjuerna att vi inte varit ute efter att få de ”rätta svaren” utan vi ville att de skulle diskutera vad de ansåg om de upplästa händelserna. Det hände att intervjupersonerna efterfrågade mer information från oss kring de händelser som lästes upp. Detta kan tolkas som att de ville ha så många förutsättningar från oss som möjligt för att kunna ge ett korrekt svar. Men, det kan också tolkas så som att förutsättningarna och omständigheterna i de enskilda händelserna spelade roll för deras konstruktioner av gärningspersoner och brottsoffer. De har inte fått mer information när de efterfrågat det, i vissa fall har händelserna förtydligats när de tyckt att det varit

¹² Trost (1997) menar att bara intervjuaren är tillräckligt professionell så spelar könet på den samme ingen roll. Mot bakgrund av de genusteoretiska utgångspunkter som denna undersökning utgår ifrån, där genus ses som en handling som skapas i en ständigt pågående process, framstår detta förhållningsätt som i det närmaste orimligt.

oklart. Vi har heller inte haft klara svar på deras frågor så som t.ex. relationen mellan parterna i någon händelse. Även i analysen av intervjuerna finns det ett skevt maktförhållande vad gäller tolkningsföreträde. Detta kan betyda att våra tolkningar av materialet skiljer sig från de intervjuade ungdomarnas.

Den skeva rollfördelningen i intervjusituationen kan variera i grad. Med detta menas, i likhet med Berg (1999:32) att intervjupersonerna har en möjlighet att välja hur mycket de vill diskutera. Har de tyckt att det finns många olika aspekter och de har olika synpunkter på händelserna, så har detta också visat sig i längden på intervjuerna. I en del grupper har ungdomarna varit kortfattade och relativt snabbt kommit fram till att de inte har mer att tillägga. I någon grupp har intervjun tagit betydligt längre tid då det varit långa diskussioner mellan gruppdeltagarna.

Sammantaget kan alltså sägas att vi under hela undersökningens gång deltagit i kunskapsproduktionen på flera olika sätt, inte minst genom att be ungdomarna att diskutera just dessa händelser och att fokusera på flickor och pojkar. Det är inte säkert att de i sin vardag ägnar detta ämne och dessa frågor något större utrymme. Detta kan ha påverkat dem både genom att de i förväg visste att studien skulle handla om genus och våld och att våra frågor fokuserade på den typen av frågor.

Avslutningsvis vill vi även framhålla att det förhållande att det varit två personer som analyserat samma material kan ses som en styrka. Efter det inledande gemensamma arbetet med att göra intervjuguide, genomföra intervjuerna och i direkt anslutning till intervjuerna diskutera dem, har vi genomfört våra tolkningar och analyser var för sig. Våra analyser har haft delvis olika utgångspunkter, och vi har haft olika tillvägagångssätt vid bearbetningen av materialet. Ändå visade det sig att då vi efter genomförda analyser läste varandras texter har den genomgående känslan varit likhet. Materialet har alltså analyserats på två olika sätt, av två olika personer, och detta har resulterat i två analyser som båda personerna känner stor samstämmighet kring. Detta kan tolkas som god validitet och intersubjektivitet i de gjorda tolkningarna (Bergström & Boréus 2000:35-37). En invändning mot detta skulle kunna vara att det är just vi två som har konstruerat hela undersökningen och att det inte är så konstigt att vi, som har en gemensam teoretisk utgångspunkt, på varsitt håll kommer fram till tolkningar som den andre kan känna igenom sig i. Trots detta menar vi ändå att våra tolkningar kan säjas ha god validitet, eftersom vi förhåller oss reflexivt till våra förförståelser och utgångspunkter vilka vi även har haft goda möjligheten att kunna formulera och ventilera med varandra.

Etik

Vid fokusgruppintervjuer tillkommer, förutom vanliga etiska problem som frivilligt deltagande, målsmans tillstånd för omyndiga, anonym redovisning och så vidare, ett etiskt problem som rör sekretessen kring vad som sagts vid intervjun (Trost 1997). Vid intervjuer där de deltagande känner till de andra sedan tidigare, och kommer att träffa på varandra i fortsättningen i skolsammanhang¹³ är detta ett än större etiskt problem. De intervjuade informerades, både i inbjudan och innan själva intervjun startade, om att de efter intervjun borde undvika att diskutera vad de andra hade sagt. Vid en av intervjuerna uppstod flera skiljaktiga meningsutbyten mellan några av deltagarna. I samband med den intervjun påmindes deltagarna även efteråt om att de inte borde berätta vad som sagts vid intervjun för utomstående.¹⁴ Dessutom upprepades denna information ungefär mitt i intervjun i samband med att en intervjudeltagare som kom sent fick information om hur intervjun skulle gå till. Om denna grupp ska även säjas att två av deltagarna var påtagligt tystlåtna. Något som hör samman med detta är ett annat etiskt problem som är förknippat med metoden. Själva fokusgruppsintervjusituationen kan sätta igång grupprocesser som moderatorn och assistenten kan stå relativt maktlösa inför. Det är t.ex. svårt att veta om eller hur väl intervjupersonerna känner varandra, eller om det finns motsättningar mellan intervjupersoner som deltar i samma grupp. Det kan också finnas risk att vissa intervjupersoner blir "hackkycklingar". I och med att det är föreställningar kring genus som vi har varit ute efter att undersöka och att dessa eventuellt kan vara starka, kan det finnas en risk att om någon bryter mot vissa föreställningar eller ger uttryck för en avvikande åsikt, att denna personen blir "hackkyckling". Före intervjuerna diskuterade vi igenom möjliga strategier om uppenbara problem av detta slag uppstod. I slutändan vet dock inte vi som genomfört intervjuerna om vi har satt igång olika processer hos intervjupersonerna. Om vi skulle ha gjort detta, är det inte något som behöver vara uppenbart i intervjusituationen men som kanske kan få konsekvenser efteråt. I likhet med vad som framkommer i teoriavsnittet (se t.ex. Fitger 1991; Johansson 1995), menar vi att ungdomsperioden är en känslig period. Det handlar om identitetskapande och vad andra människor och kamrater säger och tycker spelar stor roll. Det kan därför vara extra känsligt att göra fokusgruppsintervjuer med unga människor.

¹³ Den tid som de fortsättningsvis skulle gå i samma skola var kort, mindre än en månad. Möjligheten är dock stor att de även nästa läsår hamnar i samma skola. Dessutom umgicks flera av de intervjuade även utanför skolan.

¹⁴ Det är naturligtvis svårt att veta om en sådan uppmaning efterlevs. Just denna fråga kring konfidentialitet är den som ses som den mest kritiska metodfrågan i samband med fokusgruppsintervjuer (Se Wibeck 2000).

De intervjuade informerades även om, med hänsyn till ovan nämna etiska aspekter, att vi inte ville att de skulle ta upp verkliga våldshändelser som de själva eller någon de kände varit med om. Detta för att inte avslöja känslig information med risk för att den sprids vidare. Eftersom syftet med projektet var att studera hur de utifrån genusteoretiska aspekter konstruerar bilder av gärningspersoner och offer som är flickor respektive pojkar, var inte heller faktiska erfarenheter primärt av intresse. Det är dock fullt möjligt att eventuella egna erfarenheter hos ungdomarna av att ha varit offer eller gärningsperson vid ett våldsbrott har påverkat deras synsätt och föreställningar i de av oss undersökta frågorna. Eftersom vi inte tagit reda på egna erfarenheter hos ungdomarna kan dock eventuell betydelse av egna erfarenheter inte analyseras i undersökningarna.

Föreställningar om flickor och pojkar som gärningspersoner vid våldsbrott

Tove Pettersson

Inledning

De blir ju uppståndelse kring att flickorna har slagits, för att de händer inte så ofta, men om pojkarna har slagits så kanske dom får pratar och sen så är det bra liksom. Eller så får dom inte ens prat (skratt)

Citatet ovan kommer från en fokusgruppsintervju där fem flickor deltog. Flickan som pratar tycker uppenbarligen att det finns stora skillnader mellan flickor och pojkar angående om de slåss eller inte. Hon är inte ensam om denna uppfattning. Den delas av alla de andra ungdomarna som intervjuats i denna undersökning, och säkert av många fler än dem. Uttalandet visar även att hon tycker det finns en annorlunda inställning till om flickor slåss jämfört med om pojkar gör det. Det är det senare som denna undersökning fokuserar på.

Syfte

Utgångspunkten för denna undersökning är att utifrån ett genusteoretiskt perspektiv tolka hur ungdomar i grupp konstruerar sin förståelse av flickor och pojkar som gärningspersoner vid våldsbrott. Syftet är att undersöka om ungdomarnas föreställningar om gärningspersoner kan tolkas som att våld för dem utgör en resurs för att konstruera genus, och i så fall hur. Syftet är även att utifrån ungdomarnas beskrivningar försöka uttyda deras egna konstruktioner av genus.

Reproduktion och *motstånd* är två begrepp jag kommer att använda mig av i undersökningen. Med *reproduktion* avses beskrivningar som reproducerar föreställningar om skillnader mellan feminint/kvinnligt och maskulint/manligt. Detta särskiljande kan även kombineras med underordning/nedvärdering av det feminina. Med *aktivt motstånd* avses istället ställningstaganden som uttalat motsäger

sig ovan beskriva föreställningar.¹⁵ *Motstånd* avser beskrivningar som motsäger föreställningar om skillnad och underordning, men där uttalandet inte i sig utgör ett utlåtande om att det är just *emot* detta.¹⁶ Några förtydligande fiktiva exempel kan vara på sin plats.

Exempel på beskrivning som skulle definieras som:

Reproduktion: Flickor är sämre än pojkar på att slåss för dom bara klöser och drar i håret medan pojkar slåss på riktigt.

Aktivt motstånd: Att flickor skulle vara sämre än pojkar på att slåss är bara något som vissa säger för att dom inte tar flickor på allvar utan vill förlöjliga dem.

Motstånd: Flickor och pojkar är lika bra på att slåss.¹⁷

I kategorin *motstånd* återfinns även uttalanden om att det inte är några skillnader mellan flickor och pojkar, eftersom reproduktion innebär framhållande av skillnader. Om uttalanden om likheter mellan flickor och pojkar klassificeras till *aktivt motstånd* eller *motstånd* beror sedan på om det är uttalat i protest mot särskiljandet eller bara som ett konstaterande av att man inte anser att det är någon skillnad i ett visst avseende.

Till *aktivt motstånd* hör även positiva uttalanden om personer som bryter mot hur de förväntas bete sig utifrån genusordningen, och till *reproduktion* negativa uttalanden om denna typ av beteende. För att uttalandet skall tolkas som att det bryter mot förväntat beteende hos en flicka eller pojke skall detta vara uttalat av intervjupersonen.

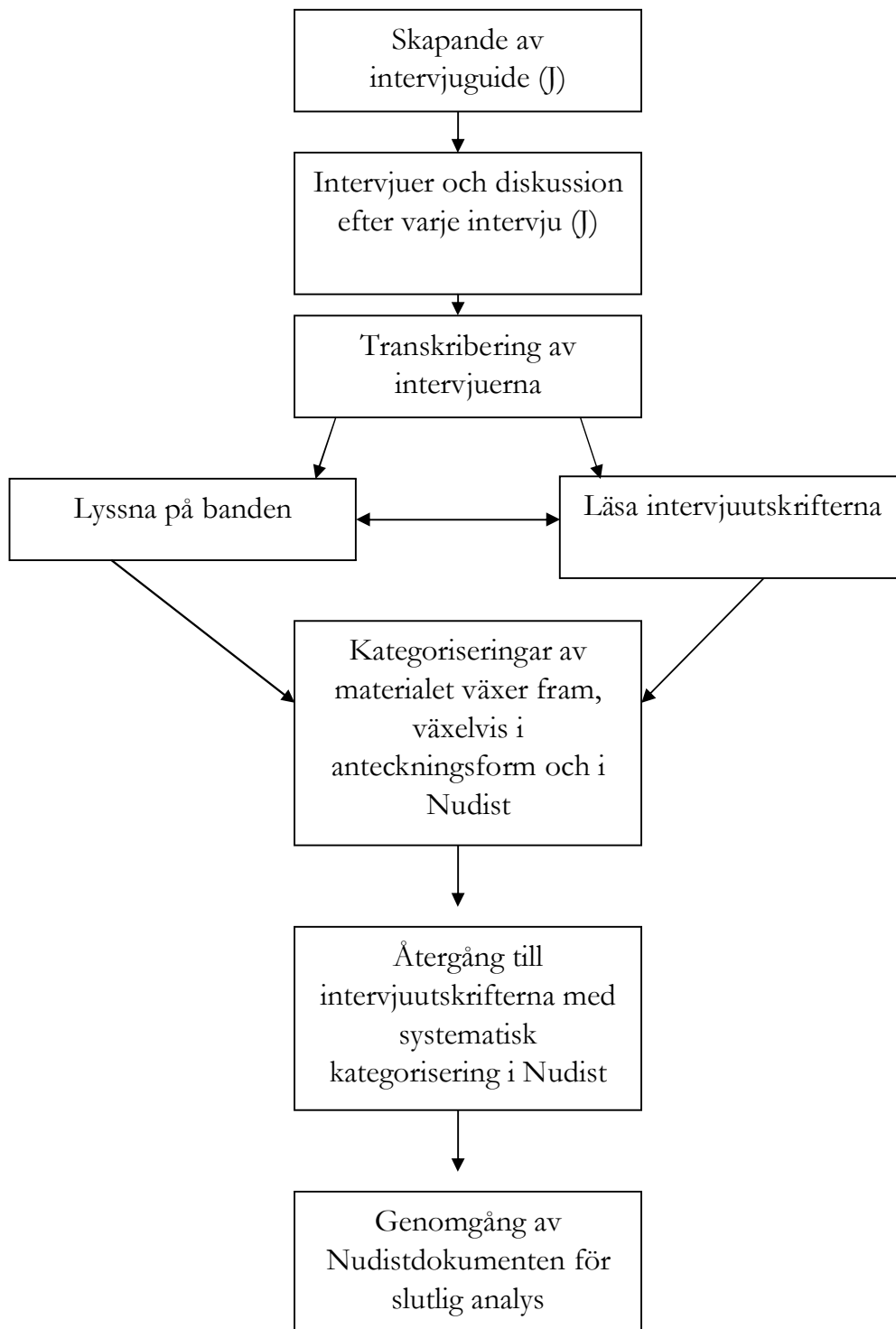
I Figur 1 nedan visas en schematisk beskrivning av hur analysen i undersökningen gått till, från skapande av intervjuguide till helt genomförd analys. Vad som inte framgår av modellen är kopplingar till det teoretiska perspektivet i analysen. Detta beror på att det teoretiska perspektivet har genomsyrat samtliga steg i analysen i den bemärkelsen att tolkningar och analyser förhållit sig till undersökningens genusteoretiska utgångspunkter genom hela processen. Därför blir det onödigt att i

¹⁵ Lees (se Lalander & Johansson 2002, s. 153) använder sig av detta begrepp för att beskriva en av flera reaktioner på könsförtryck. Lees fokuserar dock på könsförtryck gentemot kvinnors sexualitet då hon använder begreppet. Även Foucault använder sig av begreppen reproduktion och motstånd i sin analys av makt (Hörnqvist 1996).

¹⁶ Ibland kan uttalandena tagna ur sitt sammanhang inte tydligt spegla att det är just skillnader eller likheter som framhålls, men i sitt sammanhang framgår detta. Exempelvis kan först flickors våld beskrivas och därefter pojkars och framställs då som olika, även om ingen av intervjupersonerna uttryckligen säger detta. I detta fall skulle både beskrivningen av flickors och pojkars våld kodas som reproduktion.

¹⁷ Observera att exemplen inte ska ses som en värdering från min sida av att det skulle vara bra att slåss.

modellen ta upp denna aspekt. Jag förde även kortfattade fältanteckningar efter varje intervju vilka fungerat som minnesanteckningar kring huvudintryck av intervjuerna.

Figur 1. Modell över analysgången i undersökningen. Ett (J) anger att denna del av analysen skett i samarbete med Jenny Karlsson.

Analysen av materialet kan sägas starta redan vid utformningen av intervjuguiden. Den huvudskaliga analysen av intervjuerna har skett i ett växelspel mellan att lyssna på banden och läsa intervjuutskriften. Utifrån denna läsning och genomlysning har begreppen *reproduktion*, *motstånd* och *aktivt motstånd* vuxit fram. Efter detta har materialet analyserats om igen med dessa kategorier som utgångspunkt. Även en mängd andra kategoriseringar har gjorts av materialet¹⁸. Dessa används delvis i de generella beskrivningarna av hur ungdomarna betraktar flickor respektive pojkar som gärningspersoner. *Reproduktion*, *opposition* och *aktiv opposition* anser jag dock är de mest fruktbara för att mer systematiskt beskriva genuskapandet i intervjuerna. Materialet har då det kodats i Nudist delats upp efter om det varit en flicka eller pojke som uttalat något samt om intervjugruppen varit heterogen eller homogen med avseende på kön.

För att ytterligare förtydliga undersökningens utgångspunkter och vetenskapliga förhållningssätt kan analysättet delvis beskrivas som en form av diskursanalys. Bland ungdomarna förekommer olika diskurser som används då de diskuterar de olika händelserna. Med diskurs avses i detta sammanhang "sociala mönster av betydelsefixeringar som står i instabila förhållanden till varandra" (Winther Jørgensen & Phillips 2000:136). En diskurs är alltså inte fixerad och färdig, utan skapas och förändras i en ständigt pågående process och i förhållande till andra diskurser. Samtidigt kan ett uttalande i en intervju ses som en tillfällig fixering av betydelse.

Jag har valt att fokusera på kampen mellan två diskurser, reproduktion och motstånd (som i sin tur är indelad i två olika former av motstånd). Winther Jørgensen and Phillips (2000:100) menar att det är vanligt att samma personer och/eller grupper växlar mellan att ge uttryck åt olika, sinsemellan motstridande, ståndpunkter. Detta har att göra med att ett fenomenets betydelse inte är fixerad, utan skapas i den talade handlingen som ger fenomenet dess mening. Därför kan motstridande utsagor tolkas som att det är olika diskurser inom den undersökta diskursordningen som kämpar om företräde att få definiera fenomenet. I detta sammanhang skulle då diskursordningen utgöras av föreställningar bland flickor och pojkar om flickor och pojkar som begår våldsamma handlingar, och de diskurser som undersöks vara reproduktion av skillnad mellan flickor och pojkar

¹⁸ Så som vad intervjupersonerna svarat först (alltså mest spontant) efter de upplästa händelserna, om de diskuterar i termer av att offret antas slå tillbaka, och så vidare.

samt underordning av det feminina, respektive motstånd mot skillnad och underordning. I det diskursanalytiska fält som Winther Jörgensen och Phillips (2000:25-28) pekar ut förhåller sig denna undersökning till diskurser som att de dels bidrar till att forma och omforma sociala strukturer, dels speglar sociala strukturer. Fokus för studien utgörs av en form av vardagsdiskurs, hur ungdomar pratar med varandra under (någorlunda) vardagliga former. Winther Jörgensen och Phillips (2000:118) menar bland annat att just fokusgruppsintervjuer är en materialtyp som är särskilt lämplig att göra diskursanalyser på.

Resultat

Inledning

Resultatredovisningen kommer att inledas med en redovisning av hur flickor och pojkar som gärningspersoner generellt beskrivits av de intervjuade ungdomarna. Huvudtendens är att det finns stora likheter i beskrivningarna mellan de olika grupperna, även om avvikelser, som kommer att framgå, förekommer. Ytterligare ett markant inslag är att grundtonen i samtliga intervjuer har varit att man är emot våld. Beskrivningarna och citaten skall alltså ses mot en fond av generellt avståndstagande gentemot våld, men det innebär inte att det inte förekommer uttalanden om förståelse för att man tar till våld liksom uttalanden om att man tror att man själv skulle ha gjort det i en viss situation. Ibland kombinerat med att man tillägger att det ju *egentligen* är fel med våld. Efter den inledande generella beskrivningen går jag in på begreppen reproduktion och motstånd. I denna del kommer citat att få ett större utrymme än vid den generella beskrivningen.

Innan jag övergår till de mer generella beskrivningarna skall jag kort redogöra för hur citaten kommer att redovisas. Vid samtliga citat anges om det är en flicka eller pojke som talar. Det anges även med ett H om fokusgruppen är könshomogen och ett B om den är blandad. När det är flera personer som uttalar sig i samma citat numreras personerna för att läsaren ska kunna följa meningsutbytet. Numreringen är dock endast kopplad till just det meningsutbytet. Alltså; flicka 1 i ett meningsutbyte behöver inte vara samma som flicka 1 i ett annat meningsutbyte. Anledningen till att jag valt denna ytterligare avidentifiering (jämfört med om läsaren kan spåra ett flertal uttalanden till samma person) är det fåtaliga deltagarantalet i kombination med att det inte är de individuella ställningstagandena som är intressanta. Ibland presenteras flera olika citat och meningsutbyten i följd.

De skiljs då åt genom en blankrad. Dessa citat kan alltså komma från olika intervjuer, eller samma intervju men vid skilda tillfällen.

Och så några detaljer och hur de ska läsas, understrukna ord betyder att dessa betonas. Betoningen behöver dock inte vara kraftig, utan utgör mer en form av markerande av talrytm i utsagorna. Då citaten består av uttalanden från flera personer betyder fet stil samt samma nummer inom parentes att personerna talar samtidigt. Kursiva ord innebär att det varit svårt att höra och avskriften är något osäker. I vissa fall anges att något är ohörbart. Om inget annat sägs handlar detta om något enstaka ord.

Jag har valt att behålla citaten i talspråk eftersom hur något sägs är väsentligt för syftet med undersökningen. Läsaren bör dock hålla i minnet att då citat redovisas i talspråk kan den talande framstå som något osorterad. Detta gäller generellt och beror på den stora skillnaden i hur personer uttrycker sig i skriftspråk jämfört med talspråk, och alltså inte på att de som talar skulle *vara* röriga.

Flickor som gärningspersoner

Nedanstående citat illustrerar det vanligaste temat vid beskrivningarna av flickor som slåss, att de slåss med ord, och *om* de trots allt slåss fysiskt så är det inte särskilt allvarliga slagsmål.

Flicka H: De e mer vanligt att flickor liksom skriker efter folk och flickor säger elaka saker och gör saker bakom ryggen

Flicka 1 H: Så här drar i håret åå (skratt)

Flicka 2 H: Slår hellre psykiskt hellre än fysiskt.

Flicka 3 H: Ja inte fysiskt utan mer med ord å liksom

Flicka 4 H: Men flickor kan verkligen såra varandra

Pojke 1 H: Flickor har mest hysteriska bråk **bara (1)** står och skriker liksom. Klöser och såna grejer.

Pojke 2 H: Aa (1).... Rivs å nyps å grejer.

Ett annat tema som dykt upp då och då i samband med flickor som gärningspersoner i de beskrivna händelserna, är uttalanden om att beteendet betraktas som sjukt och märkligt, samt att det måste var något allvarligt fel på flickan i fråga. Uttryck som ”De e helt sjukt”, ”Verkar ju helt störd”, ”De e ju inget normalt beteende”, ”...helt galen” och ”sinnesjuk” används. Flera av denna typ av

beskrivningar är kopplade till händelse två, där en grupp om fyra personer stoppar och retar en flicka och en av flickorna så småningom slår och sparkar den stoppade flickan. Det är möjligt att uttrycken snarare är kopplade till händelsen som sådan (se händelse 2 i bilagan), än till att den som slår är en flicka. Samtidigt är fallet tänkt att beskriva en mobbningssituation, vilket sannolikt inte är så ovanligt förekommande i skolor. I en vid kriminologiska institutionen i Stockholm pågående undersökning om området visar en enkät till högstadieskolorna, genomförd 2001, att cirka 15 procent av flickorna och 13 procent av pojkarna uppgivit att de ibland utsätts för mobbning i skolan. För den ena av skolorna som ingår i undersökningen (den andra hade inget högstadium vid tidpunkten för enkätens genomförande) är motsvarande siffror för flickor 24 procent och för pojkar 14 procent.¹⁹ Uttalandena tyder på att de intervjuade tycker att händelsen är ovanlig. Att ovan siffror visar att mobbning inte torde vara en allt för ovanlig företeelse i skolorna i kommunen, talar för att det ändå är just att det är en flicka som upplevs som konstigt.²⁰ Det skall även påpekas att det inte bara är vid denna händelse som gärningspersoner som är flickor beskrivs som sjuka och konstiga, sådana kommentarer förekommer om samtliga fyra flickor som vid någon händelse är gärningspersoner.²¹

Vid en intervju beskrivs flickor som slåss, av en av deltagarna, som mer maskulina. Inledningsvis beskrivs flickor som slåss som mer *manliga*, men efter en kort diskussion kring begreppen *manlig* och *maskulin* bestämmer gruppen sig för att det är maskulin som avses.²² Begreppet manlig tycks för ungdomarna kopplas till fysik/kroppen medan maskulinitet istället associeras till hur man betar sig. Flickor som slåss är "...typ starka kanske, lite våldsamma så här". Samtidigt menar intervjupersonerna att flickor som slåss är osäkra.

Något som tas upp i några av intervjuerna är att flickan i händelse tre (se bilagan), som ger sig på en pojke som tidigare deltagit i en mobbingliknande situation som den aktuella flickan utsatts för, betraktas som modig, även om de påpekar (här och i andra sammanhang) att det *egentligen* är fejt att ge igen. Främst för att hon går på en pojke, men även för att hon går på honom då det finns flera kompisar till pojken

¹⁹ De redovisade siffrorna är ännu inte publicerade i en rapport utan har framtagits specifikt för denna undersökning.

²⁰ Vid en eventuell uppföljning av denna undersökning, med nya intervjuer, bör just denna händelse ändras på så sätt att det är två pojkar som är gärningsperson respektive offer. Detta för att närmare kunna studera om det är händelsebeskrivningen som sådan, eller de inblandade personerna, som upplevs som så märkligt.

²¹ Att jämföra med att endast en av intervjupersonerna (pojke H) beskriver en av pojkarna som är gärningsperson som sjuk, eller för att vara noga, som att hans beteende är sjukt.

²² Jag vill för läsaren förtydliga att begreppen *manlig(a)* respektive *maskulin(a)* användes av intervjupersonerna själva. Det var alltså varken jag eller Jenny Karlsson som använde oss av dem.

närvarande. Det förekommer även beskrivningar av flickor som slåss som ”tuffa”, ”inne” och att de försöker vara ”häftiga”, men det är inte särskilt vanligt.

Vid beskrivningarna av flickor som slåss relateras ofta till hur de gör jämfört med pojkar, vilket i klartext betyder *till skillnad från* pojkar, vilket inte är lika markant i beskrivningarna av pojkar som slåss.²³ Detta kan tolkas som att pojkar utgör normen för hur man slåss.

Även om det generellt beskrivs som ovanligt att flickor slåss, så är det trots allt något som anses förekomma, vilket nedan citat är ett exempel på.

Flicka H: Men de finns flickor som slåss ändå, de finns de ju.

Citatet kommer från en avslutande allmän diskussion kring flickor som slåss, och uttalas efter ett längre resonemang kring att flickor slåss med ord och är oerhört elaka mot varandra.

Pojkar som gärningspersoner

Följande citat kan illustrera hur intervjupersonerna kunde diskutera kring pojkar som gärningspersoner.

Flicka B: Dom flesta pojkar typ, gillar ju att slåss och dom, om det e nån som typ börjar så här kaxa med nån, då går ju dom flesta pojkarna på och så bara, nu får man bråka typ så.

Flicka H: Dom muckar ju gärna bråk, gräl

Flicka 1 H: Massa pojkar som slåss

Flicka 2 H: mm

Flicka 1 H: Ett steg till å bli mogen vuxen tror ja, eller så här om omognadsprocessen som inte har tagit slut än. Å bara, så jävla onödigt

Flicka 2 H: Ingenting (ohörbart) anledning

Flicka 3 H: Pojkars vana, pojkars vana. ***Du vet när man så hära (1)***

Flicka 1 H: ***De e ja tror de där e lite (1)*** a lite de e typ som att flickor ska va pinnsmala å allt de där, pojkar ska slåss liksom, pojkar slåss de e så de e liksom.

²³ Även om det givetvis förekommer, eftersom det är som ett dubbelsidigt mynt. En beskrivning av hur flickor gör jämfört med pojkar är ju i sig själv en beskrivning av hur pojkar gör till skillnad från flickor. Vad som skiljer sig är alltså att pojkar som slåss oftare beskrivs utan att det berörs hur flickor gör.

Citaten och meningsutbytet är hämtade från olika intervjuer. Samtliga kommer från den avslutande, mer allmänna diskussionen om hur de ser på pojkar respektive flickor som slåss. Citaten speglar ett tema som återkommer i intervjuerna, nämligen det att pojkar gillar att slåss, att det är många pojkar som slåss och att dom gör det ofta.

En annan beskrivning som återkommer flera gånger är att pojkar slåss tills någon gjort sig riktigt illa. Pojkars bråk beskrivs som mycket våldsammare än flickors, och flera menar att de inte kan sluta slå när de väl har börjat. En av de intervjuade (flicka H) beskriver det som att pojkar hamnar i trans och vara slår, och slår, och slår, något hon aldrig sett en flicka göra. Hon berättar att de pojkar hon känner är rädda för att börja slåss eftersom när de väl börjat vet de inte om de kan sluta. Dessutom anser flera av de intervjuade att pojkar börjar bråka om småsaker vilket i sin tur kan leda till allvarliga slagsmål. Detta kopplas ihop med att pojkar inte antas kunna hejda sig när de väl har börjat slåss. Det förekommer dock motsatt beskrivning (pojke H) i form av att det krävs *mer* för att pojkar ska börja slåss än för att flickor ska göra det. Även detta motiveras med att bråken blir så allvarliga när pojkar slåss, därför drar sig pojkar för att starta ett bråk.

Av beskrivningarna framgår att det allmänt, bland både flickor och pojkar, anses vara de pojkar som är, alternativt försöker vara, tuffa och coola som slåss, även om flera intervjupersoner invänder att de nog egentligen är osäkra och att det kan handla om rädsla. Pojkar anses alltså slåss för att uppnå status. Även här finns det exempel på hur intervjupersonerna kopplar ihop detta med att pojkar inte slutar slåss när de väl har börjat. Om syftet är att uppnå status, så kan man ju inte ge sig i första taget.

Två andra teman, som bara kortfattat skall beröras här, är att slå tillbaka samt att det är fegt av en pojke att ge sig på en flicka.²⁴ Flera av de intervjuade menar att pojkar slår tillbaka om de blir attackerade. Några anser att det beror på hur pojken i fråga är som person och situationen (flickor H), medan andra beskrivit det som både väntat och naturligt att ge igen (pojkar H). Av de två händelser där pojkar är gärningsmän är det ena offret en pojke och det andra en flicka. Återkommande skillnad mellan dessa fall är att pojken som slår en flicka *beskrivs* som feg, alternativt att det sägs att det *är* fegt att slå en flicka. Längre fram skall vi dock se att det finns

²⁴ Se även Jenny Karlssons del om föreställningar om offer för en utförligare diskussion om temat ”slå tillbaka”.

tecken på ett visst motstånd mot detta synsätt hos intervjuade flickor. Ämnet feghet berörs inte i diskussionerna kring pojken som slår en annan pojke.

Kanske ett av de mest talande citaten vad gäller pojkar och våld är följande:

Flicka H: Men de kan finnas dom som (ohörbart) som inte slåss. Det finns dom.

Uttalandet kommer i samband med att den första händelsen diskuteras, där en pojke slår en annan pojke i matkän. Diskussionen handlar om hurvida den attackerade pojken kommer att slå tillbaka eller inte (att han kommer att slå tillbaka tror de flesta). Även om utsagan handlar om pojkar som *inte* slåss, så är den ändå talande för hur stark associationen mellan pojkar och våld är. Jämför även med det avslutande citatet vid beskrivningen av flickor som gärningspersoner.

Reproduktion och motstånd

Vid en granskning av intervjuerna utifrån kategorierna reproduktion, motstånd och aktivt motstånd visar det sig att det vanligast förekommande är (föga oväntat) reproduktion. Det finns dock ett antal intressanta exempel på aktivt motstånd. Vad som däremot i stort sett saknas är exempel på motstånd. Detta innebär att beskrivningarna av gärningspersoner präglas av antingen särskiljande mellan flickor och pojkar samt underordning av flickor, *eller* att man motsätter sig detta särskiljande och underordnande. Därför kan diskussionerna sägas ha präglats av tankar kring skillnader, även om intervjupersonerna ibland motsätter sig dem. Det bör dock påpekas att detta till viss del kan vara ett resultat av undersökningens fokus på flickor och pojkar. Det skall alltså inte tolkas som ett tecken på att den vardagliga konversationen hos de flickor och pojkar som deltagit i undersökningen behöver vara präglad av föreställningar om skillnader mellan flickor och pojkar. Däremot tycks skillnader utgöra grunden för deras förståelse av/föreställningar om flickor och pojkar som begått våldsamma handlingar.

Det visade sig även att det förekommer mer inslag av både reproducerande och aktivt motstånd i de homogena intervjugrupperna. Att reproduktionsdiskursen skulle vara starkare i de homogena grupperna var förväntat utifrån tidigare forskning om att könshomogena grupper förstärker stereotypa föreställningar om skillnader mellan flickor och pojkar. Vad som inte var väntat var dock att även motståndsdiskursen var mer påtaglig i dessa grupper. Min tolkning av detta är att då diskussionerna som

helhet var livligare i de homogena grupperna har helt enkelt, som en följd av detta, alla former av diskurser förekommit mer frekvent i dessa grupper.

Ovan generella beskrivningar av flickor och pojkar som gärningspersoner innehåller givetvis både reproducerande inslag och aktivt motstånd. Jag tänkte nu övergå till en mer systematisk analys utifrån dessa två begrepp. Låt oss börja med det vanligaste, reproduktion av skillnader mellan flickor och pojkar samt underordning av flickor.

Reproduktion

Först ger jag några inledande exempel på särskiljande. Första citatet under avsnittet ”pojkar som gärningspersoner” fortsätter så här:

Flicka 1 B: ...De e inte med flickor, eller flickor gör inte så mycket det. Förutom om de inte ska va så här ..

Flicka 2 B: Dom e typ lite mer kasta glåpord till varandra.

Flicka 1 B: A dom vill mest inte så här slå. Dom säger ju typ att dom ska slå nån men dom vågar ju inte

Moderator: Dom säger att dom ska slå nån?

Flicka 2 B: Ja men dom säger bara a ja ska döda rä, typ slå ner rej typ så där liksom och så skrik. (Flicka 1 skrattar) Men ja dom skriker ju typ bara så här saker.

Flicka 1 B: Det händer aldrig nånting. Dom bara typ försöker skrämman (skratt)

Flicka 1 H: De blir ju uppståndelse kring att flickorna har slagits, för att de händer inte så ofta, men om pojkarna har slagits så kanske dom får pratar och sen så är det bra liksom. Eller så får dom inte ens prat (skratt)

Flicka 2 H: Ja mm precis.

Flicka 1 H: Skitsamma liksom för dom gör de ju varje da, såhär (Skratt)

Dessa citat visar dels hur flickors våld bagatelliseras jämfört med pojkars, dels att det anses bemötas olika av omgivningen, just för att det är så ovanligt att flickor slåss. Det finns också beskrivningar av att man tror flickor och kvinnor behandlas mildare än pojkar och män, och att man tycker detta är fel.²⁵

Ett sätt att både framhålla skillnader mellan flickor och pojkar och underordna flickor är ovan nämnda beskrivningar av pojkar som feiga om de ger sig på en flicka,

²⁵ Vilket alltså skulle kunna utgöra en form av aktivt motstånd. En alternativ tolkning är att ståndpunkten utgår ifrån en rättvisaspekt.

samt att det *är* fegt att gå på flickor. Exempel på detta kommer jag att ge under avsnittet om motstånd. Här skall bara konstateras att särskiljandet består i att det beskrivs som något kvalitativt annorlunda om en pojke ger sig på en flicka. Underordnandet framhålls genom inställningen att det är fegt, vilket ju bygger på att pojkar är bättre på att slåss än flickor.²⁶

Ett annat sätt som flickor underordnas pojkar i dessa intervjuer är genom att deras våldshandlingar antingen förlöjligas eller framställs som betydelselösa. Flickors våld är inte på riktigt. Det framställs i nedlåtande ordalag, och detta finns exempel på hos både pojkar och flickor. Under den generella beskrivningen av flickor som gärningspersoner finns några citat som speglar detta. Även citatet ovan där flickor endast anses hota om att slå men inte våga slåss kan räknas till denna kategori. Här följer ytterligare några exempel.

Pojke 1 H: Dom brukar mer skrika, eller flickorna skriker direkt. Dom börjar ju med de, å snackar, eller för att flickor oftast brukar snacka skit bakom ryggen på folk å såna där grejer å så blir dom sura för de för att de kommer fram å så börjar dom skrika åsså blir de liksom slagsmål å, eller a, öppna slag.

Moderator: Öppna slag...

Pojke 1 H: Aa öppen hand alltså så här. Pojkar använder ju mer knytnäve, stängd hand.

Pojke 2 H: Brottning så här på golvet. Ba (tchs-ljud)

Pojke 1 H: Aa

Pojke H: Mm, de e inte ofta dom går på en pojke... Då gör de e nog mest för å hävda sej eller om dom e me i en grupp eller nåt gäng eller nåt för å visa att dom e coola. För dom vet att dom får skydd från nån annan för dom skulle inte kunna göra nåt själv.

Moderator: Om man tar och byter på den här matköhändelsen, om de skulle va två flicka, vad tror ni skulle hända då, direkt efter alltså.

Pojke 1 H: Börja skrika direkt.

Pojke 2 H: Mm kanske nån som skulle slå en handväska i huvet på nån eller nåt. (skratt under pojke 2:s uttalande)

Pojke H: aa, men, ja bryr mej inte särskilt mycke om dom [flickor som slåss med varandra], så länge de inte går ut över nån annan och dom inte skadar sej eller skadar varandra så här ordentligt. Visst om dom får ett blåmärke bara lite så där. Men om dom börjar blöda eller om dom knäcker nåt ben eller nåt då e re ju mer... då måste man ju försöka gå emellan å skydda om man ser de, eller man tycker dom borde ta å lugna ner sej lite å så där. Sen beror de ju alltid lite på vad som har hänt innan, vad anledningen e att dom slåss.

²⁶ Här vill jag bara påminna den läsare som är ovan vid konstruktivistiskt inriktade texter att det intressanta inte är huruvida pojkar generellt *är* bättre än flickor på att slåss, vad nu det kan innebära. Det som är av intresse är att intervjupersonerna *framhåller* denna skillnad och underordning.

I det första citatet tycks pojke 1 vilja ändra på att han sagt att det blir slagsmål. Att det rör sig om vad han kallar öppna slag (av typen örfilar) innebär att det egentligen inte är ett riktigt slagsmål. Det andra citatet visar hur flickor, om de trots allt skulle gå på en pojke, måste få skydd från andra, för själva skulle de inte kunna göra det. Att pojken som uttalar sig om slagsmål med handväskor i detta sammanhang skulle betrakta det som ett riktigt slagsmål tror jag kan uteslutas, särskilt mot bakgrund av att det vid intervjun framställdes som ett skämt. I det sista citatet finns ett tydligt inslag av att vad flickor håller på med är ointressant, låt dem hålla på tycks intervjupersonen mena. Men om de knäcker benen på varandra måste man (en pojke?) gå in och, observera ordvalet, *skydda*.

Motstånd

Som tidigare nämnts förekommer huvudsakligen exempel på aktivt motstånd. Dessa yttrar sig i att ett reproducerande uttalande motsägs samt i att flickor som bryter mot det förväntade framställs i positiva ordalag. Exempel på det föregående är följande citat:

Flicka 1 H: Jag tror att det blev en oerhörd kränkning för han som blev sparkad att bli det inför sina kompisar.

Flicka 2 H: Ma av en flicka också.

Flicka 3 H: Aa precis.

Flicka 1 H: Ja men flickor e ju så klena enligt pojkar. Så då...

Flicka 3 H: De går ju bara inte, nä (skratt)

Flicka 2 H: nä

Moderator: Mhm Okej, å flickorna dom, slåss inte för å skada nån menar ni.

Pojke 1 H: Nä dom slår ju mer bara för att dom e sura.

Pojke 2 H: Amen de e klart man slåss väl alltid för att den andra ska bli skadad. (skratt)

Flicka 1 H: De enda dom tänker på just då de e att hämnas. *För att den* (ohörbart) precis är i en situation där **man bråkar (1)**

Flicka 2 H: **De e som å va inne i (1)** en diskussion, liksom sista ordet sista slaget, de e ju prestige allting

Flicka 3 H: Men de e väl inte alltid heller. Vissa pojkar dom säger ju ingenting. Va ska dom göra liksom, har dom inga kompisar å dom här pojkarna har just sett honom som ett offer, ska slå honom å se värsta hotet för honom, så liksom va kan man säja. Man får ju ta slagen sen ... vet man inte ... så läskigt

Flicka 1 H: Men ändå om pojkar liksom slåss lite för tror att flickor tycker de e häftigt och sånt där. Asså att dom tror att dom e (ohörbart) bara för att dom slåss

Flicka 2 H: Visa sej starka typ

Flicka 3 H: (ohörbart)

Flicka 1 H: De e ju kul å ha en pojke som har sår överallt bara för att han har slagits
(med tydlig ironi)

I det första citatet består det aktiva motståndet i att flickorna ironiserar över att pojkar anser att de är så svaga. Det finns fler beskrivningar av detta slag, där just pojkars (av flickorna antagna) bild av flickor som underlägsna ironiseras över eller motsägs. Andra citatet visar hur pojke 2 invänder mot bilden av att flickor skulle ha andra mål med att slåss än pojkar, det vill säga att flickor inte skulle vilja skada någon när de slåss. I det tredje citatet reproducerar först flicka 1 och flicka 2 bilden av att pojkar alltid slår tillbaka, ska hämnas och att de inte ger sig på grund av prestigeskäl. Flicka 3 går sedan in och motsäger denna bild genom att anse att det inte alls är alla pojkar som betar sig så, vilket i detta citat utgör det aktiva motståndet. I det sista citatet ironiserar flicka 1 över att pojkar slåss för att de tror att flickor blir mer intresserade av dem då. Det aktiva motståndet består i att flickorna (flera instämmer i den fortsatta diskussionen) framställer det som att de inte är det minsta intresserade av pojkar som slåss och vill hävda sig (på detta vis åtminstone).

Som exempel på att flickor som bryter mot förväntat beteende beskrivs i positiva ordalag kan följande citat utgöra:

Flicka 1 H: Men jag trodde först att de va liksom att hon va mobbad men, nu verkar det mer som om, det där va ju ganska modigt gjort, liksom hon e flicka också.
(spridda mm under flicka 1:s utläggning)

Flicka 2 H: Aa precis.

Flicka 1 H: Och ger tillbaka till en pojke.

Flicka 1 H: Ganska osmart att gå själv, så där eller aa.

Moderator: Osmart?

Flicka 1 H: Eller inte osmart men eller modigt i alla fall, alltså de att hon vågade gå på själv då.

Flicka 2 H: Att dom va liksom tre pojkar

(...)

Flicka 3 H: Att hon vågade

Flicka 4 H: Att hon vågade gå på.

Båda citaten visar att det finns en viss beundran (hos flickor) för en flicka som vågar gå på en pojke. Detta kan jämföras med att pojkar som går på flickor anses vara feqa. Naturligtvis kan citaten även tolkas som en form av reproduktion, då de förutsätter en skillnad mellan flickor och pojkar, i annat fall skulle det ju inte var

modigt av en flicka att våga gå på just en pojke. Men eftersom de intervjuade menar att det är positivt och mot det förväntade beteendet av en flicka tolkar jag det främst som ett tecken på aktivt motstånd. Man bör dock minnas att flickorna som var gärningspersoner vid händelserna som diskuterades även framställdes som sjuka och konstiga. Den tendensen är klart starkare än dessa citat som visar på motsatsen.

Avslutande kommentarer

Kan då dessa beskrivningar tolkas som genusagerande? Jag menar att de i vissa delar kan det, både de reproducerande bilderna och det aktiva motståndet tolkar jag som en form av iscensättning av genus. Av beskrivningarna framgår att det dels finns en stor överensstämmelse mellan de intervjuade ungdomarna kring att flickor och pojkar skiljer sig åt huruvida de slåss eller inte, dels att det finns en betydligt mer tolerant inställning till pojkars våld. Pojkar beskrivs som att det är en del av deras sätt att vara att slåss, att de slår tillbaka vilket i vissa fall till och med beskrivs som något självklart och naturligt, att de använder våld för att visa sig tuffa och få status. Flickor som slåss beskrivs istället som sjuka, konstiga och galna. Deras slagsmål anses inte var så allvarliga, ingen skadas, de utdelar bara slag med öppen hand, rivs, nyps och skriker mest åt varandra. Detta kan tolkas som att våld för pojkar uppfattas som ett (mer) accepterat beteende och som ett sätt att *bli pojke*, det är så pojkar är. För flickor däremot tycks inte våld av dessa ungdomar betraktas som ett sätt att *bli flicka*. Istället framstår beteendens som att vara elak och prata bakom ryggen på folk som ett sätt att *vara flicka*. Det skall dock påpekas att intervjupersonerna inte själva begått våldsbrott, åtminstone inte vad vi känner till, och det är inte heller något som har diskuterats. Några slutsatser kring hur gärningspersoner själva ser på sina våldshandlingar kan alltså inte dras. Vad gäller pojkar bekräftar dessa resultat tidigare forskning av bland annat Messerschmidt (1993; 2002a). Även att flickor som begår våldsbrott ses som sjuka och avvikande är i linje med tidigare kriminologisk forskning. Exempelvis Heidensohn (1996; se även Snare 1998) menar att synen på kvinnor som begår brott länge präglats av en patologisk inriktning, lång efter det att denna typ av förklaringar övergavs vad gäller mäns brottslighet.

Ett annat sätt som genus konstrueras på i dessa intervjuer är genom det starka inslaget av heteronormativitet. En del i den normativa femininiteten och maskuliniteten, alltså generella föreställningar om hur kvinnor respektive män förväntas vara, är heterosexuallitet (Connell 1995; Segal 1997; Lander 2003;

Karlsson 2003). Samtliga intervjuer präglades av heteronormativitet. Detta framkom bland annat genom att flickor ansågs slåss för att deras pojkvän tittade på en annan flicka. Pojkar ansågs dessutom i vissa intervjugrupper konkurrera med andra pojkar om flickors uppmärksamhet. Vid samtliga fall där någon form av sexualitet frammanades i samtalsämnet var denna, utan reflexion, av heterosexuell karaktär. Den enda gång homosexualitet nämnts var i ett uttalande om att det blir slagsmål om någon kallar någon bög (som ett skällsord). Föreställningen om heterosexualitet som norm är alltså starkt förankrad hos dessa ungdomar, vilket i sin tur är kopplat till en normativ femininitet och maskulinitet. Flickor och pojkar antas intressera sig sexuellt för det motsatta könet.

Genuskonstruktioner gör sig även synliga i form av att pojkar främst bråkar och konkurrerar om status med andra pojkar, vilket tidigare framhållits av flera maskulinitetsforskare som en del i konstruktionen av maskuliniteter (Connell 1995; Segal 1997; Johansson 2000; Messerschmidt 1993 & 1997 & 2000). Något som blir tydligt i dessa intervjuer är att kopplingen mellan pojkar som vill ha hög status, vara tuff och så vidare, och att använda sig av våld är stark. Detta har stora likheter med Messerschmidts (2000a) diskussioner kring vilken typ av maskulinitet som de pojkar som begått våldsbrott konstruerade. Samtidigt ytterligare en aspekt, huruvida detta lyckas. Särskilt bland de intervjuade flickorna förekommer inställningen att de inte alls tycker att detta är vare sig särskilt tufft eller eftersträvansvärt. Samtidigt måste dessa uttalanden problematiseras. Det är möjligt att detta, liksom den generella inställningen till att våld är dåligt, till viss del bara är en läpparnas bekännelse till en norm som råder generellt. Det finns inslag i intervjuerna som stöder den tolkningen, bland annat ovan inställning till att pojkar slåss så mycket. Det framförs sällan med någon större indignation eller avståndstagande. Undantag från detta förekommer dock.

Vad betyder då detta resultat i ett mindre teoretiskt och mer praktiskt perspektiv? Winther Jørgensen & Phillips (2000: 138-139) menar att det är just i spelet mellan olika diskurser som de sociala konsekvenserna blir som tydligast. Det är vid analys av dessa strider som diskursers konstituerande effekter kan synliggöras. En möjlig slutsats är därför att då ungdomarna framför allt använder sig av reproduktionsdiskursen är det huvudsakligen den som påverkar ungdomarnas subjektsuppfattning och identitet. Den dominerande diskursen reproducerar skillnader mellan pojkar och flickor och feminin underordning, vilket i sin tur leder till att dessa i än högre grad betraktar sig själva och andra flickor och pojkar utifrån denna diskurs. I förlängningen kan detta bidra till att skillnader mellan pojkar och

flickor i våldsamma handlingsmönster bibehålls och kanske till och med förstärks. Samtidigt skall den diskurs av aktivt motstånd som trots allt förekom noteras helt. Någon jämförelse med tidigare diskurser hos ungdomar kring flickor och pojkars våldsbrott kan inte göras, men det är ju inte omöjligt att denna diskurs vuxit sig starkare i takt med den i det svenska samhället i övrigt ökade fokuseringen på jämställdhet mellan kvinnor och män (se exempelvis Gemzöe 2002). Åtminstone kan det konstateras att "stridspunkter" mellan reproduktionsdiskursen och motståndsdiskursen förekommer, vilket även det i slutändan kan antas ha betydelse för flickors och pojkars våldsbeteende. Kanske kan det förhållande att motståndsdiskursen främst tar sig uttryck i *aktivt* motstånd tolkas som ett uttryck för att det råder en definitionsstrid bland ungdomarna. Om motstånd, som ju utgörs av ett ställningstagande om att det inte är skillnader mellan flickor och pojkar, vore det dominerande kanske striden om diskursen på sätt och vis redan varit avgjord.

Ungdomars föreställningar om pojkar och flickor som utsätts för våld

Jenny Karlsson

Inledning

Moderator: Tjejer som blir slagna då, hur tänker ni kring, vad tycker ni om dem?

Pojke 1, H: Av killar eller av tjejer?

Moderator: Ja, vi kan ju börja med av killar

Pojke 2, H: Det är ju fejt.

Pojke 1, H: Ja visst.

Pojke 2, H: Det är riktigt fejt!

Pojke 3, H: De blir nog jävligt chockade. För det händer väl sällan liksom.

(paus)

Moderator: Och av tjejer då?

Pojke 1, H: Ja, det är lite mer fair play.

Citatet ovan är taget ur en fokusgruppsintervju där intervjuedeltagarna var pojkar. Det citatet visar är att pojkarna i denna fokusgrupp har olika föreställningar om olika personer som utsätts för våld. Direkt efter moderatorns fråga ställer en av dem en motfråga om vilket kön det är på gärningspersonen. Detta kan tolkas som att man utgår från att det finns skillnad i fysisk stryka mellan de inblandade men också att det verkar ses som fejt om en pojke utsätter en flicka för våld. I bedömningen av hur de ser på någon som utsätts för våld, har gärningspersonen stor betydelse. Om parterna bedöms som likvärdiga, i detta fall en flicka som utsätts för våld av en annan flicka, verkar de heller inte se så allvarligt på våldet. Den könsmissiga tillhörigheten verkar därmed tillskrivas stor betydelse. Utgångspunkten för denna studie är att ett offer inte är ett objektivet fenomen (Christie 2001:47). Christie menar att definitionen av vad som är eller vem som är ett brottsoffer har att göra med olika deltagares definition av situationen. I denna studie analyseras ungdomars föreställningar om personer som utsätts för våld, dels utifrån olika på förhand givna situationer, dels i mer allmänna frågor. Då jag betraktar genus som något som skapas i relation till andra personer, utgår studien från antagandet att fokusgruppsintervjuer utgör en givande metod för att studera hur de intervjuade ungdomarna interagerar och konstruerar genus utifrån att de själva befinner sig i en gruppsituation.

Syfte

Syftet med föreliggande undersökning är att utifrån ett genusteoretiskt perspektiv studera hur pojkar och flickor resonerar kring ungdomar som offer för våld och vilka betydelser könstillhörighet har för deras förståelse av offerskap. Syftet är också att studera hur de själva som pojkar och flickor förhåller sig till sina beskrivningar av pojkar och flickor som offer.

Analysprocessen

Utgångspunkten för studien är att ett intervjumaterial inte skapas förutsättningslöst utan att frågeställningar, delaktighet i intervjuinteraktioner och kunskaper hos forskaren om ämnet skapar ett bestämt material (Berg 1999:21). Analyser av intervjupersonernas svar ska inte förstås som att de belyser eller ”fångar” en verklighet som finns där, utan de handlar om tolkningar av deras svar vilka formats under ett bestämt tillfälle.²⁷ *Första steget i analysprocessen* kan sägas vara själva planeringen av studien samt genomförandet av intervjuerna eftersom det redan där och då uppkom tankar kring vad och hur ungdomarna diskuterade. *Andra steget* har varit en noggrann inläsning av de utskrivna intervjuerna²⁸ samt genomlysning av bandupptagningarna från intervjuerna för att höra tonfall, hur snabbt svar kommer och på vilket sätt intervjupersonerna framför sina åsikter. I denna fas har genomläsningen varit induktiv och fri till karaktären. Enligt Krueger (1998:17) är den mest användbara strategin i kvalitativa analyser att finna mönster, göra jämförelser och att relatera data till varandra. I analyser av fokusgrupper jämför man data inom en grupp och mellan grupper. Jag har gått igenom varje intervju för sig för att se hur intervjupersonerna i varje enskild fokusgrupp interagerar. Jag har även studerat hur och om varje grupp som ett kollektiv kommer fram till gemensamma åsikter. Vidare har jag gått igenom materialet utifrån varje uppläst händelse och jämfört de olika gruppernas resonemang med varandra.

Denna närläsning av materialet utmynnade i *tredje steget i analysprocessen* vilket resulterat i en tematisering av materialet. Tematiseringen har skett utifrån vissa aspekter som jag uppfattat som återkommande i materialet med avseende på offerskap. Innan själva intervjuerna genomfördes samt under konstruktionen av händelserna hade jag en uppfattning att ungdomarna skulle kunna se någon av de inblandade personerna som offer. Detta har, under analysens gång, inte alltid visat

²⁷ Därmed inte sagt att de inte skulle återspegla strukturella antaganden om kön och genus, eller uppfattningar kring offerskap.

²⁸ Det är Tove Pettersson som har transkriberat intervjuerna.

sig vara fallet, och har följaktligen påverkat mitt val av teman. Min tematisering utgår från intervjumaterialet, men givetvis har min förförståelse och genusteoretiska bakgrund spelat roll för vilka olika teman jag skapar. I och med att ungdomarnas föreställningar om att personer som utsätts för våld inte alltid är offer, har tematiseringarna kommit att handla mycket om vad ett offer *inte* är samt vad som verkar spela roll för att någon inte ses som offer. Könstillhörighet och genusaspekter har i tolkningarna av detta fått en framträdande roll. Krueger (1998:14) menar att tematisering innebär att göra det lättare att identifiera enskilda delar i det större system som intervjuerna utgör. Detta stämmer till viss del, samtidigt som det är viktigt att påpeka att det är jag som utifrån materialet skapat olika teman. Till viss del kan tematiseringen sägas ligga nära hur man arbetar inom Grounded Theory.²⁹ Inspiration är hämtad från denna metod vad gäller att i största möjliga mån låta materialet tala. Inom Grounded Theory används så kallad öppen kodning i ett första steg av kodning av material. Detta innebär att ställa frågor av mer allmän karaktär så som t.ex. ”Vad uttrycker de data jag har?”. Mer precisa frågor kan t.ex. vara: ”Vad uttrycker denna händelse eller företeelse för någonting?”, ”Vilket begrepp, kategori eller egenskap uttrycker bäst vad som händer?” (Starrin 1996:109f). En kritik som riktats mot Grounded Theory är bland annat frågan hur induktiv modellen egentligen är. I enlighet med nutida vetenskapsteori, menar man att alla fakta är teoriimpregnerade. Den så kallade ”verkligheten” är alltid redan tolkad och påverkad av forskarens egen förförståelse (Alvesson & Skoldberg 1994:71).

Det *fjärde steget* i analysprocessen har varit att med hjälp av teoretiska analysverktyg bearbeta tematiseringarna. Jag har i detta skede knutit samman empiri med teori och genom detta lyft tolkningarna till en teoretisk nivå.

Resultat

I analysen av datamaterialet har fokus legat på hur ungdomarna skapar en förståelse av offerskap och vilken/vilka betydelse(r) genus har för denna förståelse. Det som studerats är vad som verkar vara betydelsefullt för ungdomarna när de resonerar kring vem de anser kan vara ett offer och vem som inte skulle kunna vara det.³⁰ I konstruktionen av offer är även det som *inte* kan tolkas tillhöra offerskap betydelsefullt. Vissa teman som presenteras kommer därför snarare vara tolkningar

²⁹ Det finns olika åsikter om vad det egentligen innebär att använda sig av Grounded Theory (se Hartman 2001:41f).

³⁰ Värt att notera här är att ordet offer inte använts när vi ställt frågor kring upplästa händelser, d.v.s. ingen av de personerna som beskrivs i de enskilda händelserna har av oss benämnts som offer. Däremot har vi i de mer allmänna frågorna använt ordet offer.

av ungdomarnas diskussioner kring varför någon *inte* anses vara ett offer. Följande teman kommer att presenteras i resultatdelen:

- ”Ge igen”
- ”Parterna bör vara jämbördiga” i förhållande till ”Ett offer är svagt”
- ”Omvänt maktförhållande”
- ”Rädsla”
- ”Allvarlighetsgrad”
- ”De andra” och ”Vi”

I resultatdelen kommer jag att använda mig av belysande citat från fokusgruppsintervjuerna. Jag hänvisar till Tove Petterssons redogörelse för hur citaten kommer att redovisas (se s. 23).

”Ge igen”

Efter det att händelserna lästs upp för grupperna har följdfrågor ställts kring vad de tycker om de inblandade personerna. När frågor kring den person som utsatts för våld har ställts, har detta ofta lett till att det blivit en diskussion kring att någon som blir slagen kommer att slå tillbaka. Detta gäller för samtliga grupper. Inriktningen på analysen av detta tema har varit att se om det är så att alla grupperna anser att ”ge igen” är lika relevant i alla händelser eller om det skiljer sig mellan kön på de inblandade eller omständigheter kring händelserna. Vidare har jag också fokuserat på om det skiljer sig mellan kön på de inblandade, hur ungdomarna resonerar kring om man är ett offer eller ej om man ger igen.

Hos både flickorna och pojkarna finns det uttalanden som kan tyda på förståelse för agerandet att fysiskt ”ge igen” hos både pojkar och flickor om de utsätts för fysiskt våld. Däremot finns det större frågetecken i olika sammanhang kring huruvida flickor ”ger igen”, exempelvis om en flicka verkligen skulle ”ge igen” mot en pojke. De intervjuade ungdomarna verkar anse att om en flicka ”ger igen” så avviker detta mer från hur jag tolkar de menar att en ”riktig flicka” ska bete sig än vad som är fallet om en pojke skulle ”ge igen”. Att pojkar ”ger igen” verkar vara mer självklart samt att det har betydelse för hur man ser på någon som blir utsatt för våld. Följande citat kommer från en av flickgruppernas diskussioner:

Moderator: Men de här killarna som råkar ut för att man slår dem då, hur tänker ni kring dem?

Flicka 1, H: Slår de tillbaka?

Flicka 2, H: Såna som råkar ut för?

Moderator: Som råkar ut för, att nån, att de får stryk alltså.

Flicka 1, H: Det beror på om **dom slår tillbaka** eller inte.

Pojkgrupperna reagerar ofta med snabba och spontana svar på vad som kommer att hända om en pojke slår en annan pojke: den pojke som blir slagen attackerar och slår tillbaka. Det *kan* också vara så att han inte gör det, vilket uttrycks så som att han ”ger sig”, men de första reaktionerna är att han ger igen. Också i de allmänna frågorna framkommer en föreställning om att pojkar som blir utsatta för våld ger igen, trots att de i större utsträckning här nämner att det egentligen aldrig är rätt att ta till våld.

Pojke, H: Det är liksom naturligt man, man står ju inte bara där och blir nerslagen. (skratt) Man gör ju inte det.

Pojkarna i de blandade grupperna skiljer sig inte nämnvärt från pojkgrupperna vad gäller själva temat ”ge igen”, däremot framför de sina åsikter mer lågmält.

När pojkarna diskuterar flickor finns det motsättningar i deras föreställningar. I händelse 3 (se bilaga), där en flicka ger tillbaka mot en pojke, menar pojkgrupperna att flickan agerar utan att tänka, hon hämnas för att hon är arg för det hon utsattes för. Svaret här kommer snabbt och de uttrycker förståelse för att hon ger tillbaka. I de mer allmänna frågorna framkommer att pojkarna har en föreställning om flickor att de inte ger igen mot en pojke eftersom pojkar är mycket starkare fysiskt än vad flickor är. Deras föreställning är också att om en flicka skulle ge igen mot en pojke så skulle hon göra det med stöd av en grupp eftersom hon då vet att hon skulle få skydd av de andra. Här verkar de förutsätta att en flicka får räkna med att få igen om de ger sig på en pojke så det är bäst att hon har skydd av andra. En tolkning är också att detta är ett uttryck för att pojkarna anser att flickor är mycket svagare än pojkar. De problematiserar t.ex. inte i detta sammanhang att en pojke skulle kunna vara svag och behöva stöd från en grupp på samma sätt. Detta kan ses som att de framhåller pojkar som starka och flickor som svaga. Motsättningarna i deras svar ligger i att de i andra sammanhang, främst i de allmänna frågorna, diskuterar att pojkar inte slår flickor eftersom detta anses vara fejt. Om vi ser till tidigare forskning (se Connell, 1995; Segal, 1997; Kimmel, 1994) där det hävdas att våld kan användas av en pojke för att öka en maskulin status, verkar det inte vara så i fallet där det är en pojke som slår en flicka. Möjligtvis kan motsättningarna i deras svar just bero på de olika frågekonstruktioner som använts. I de mer allmänna frågorna ställdes frågan direkt kring vad de intervjuade pojkarna anser om pojkar som utsätter flickor för våld, och då svarar de enligt mer socialt etablerade normer att

pojkar inte får slå flickor. I deras diskussioner kring upplästa händelser verkar de mer direkt reagera på och leva sig in i det aktuella fallet. I pojkarnas diskussioner kring flickor som blir utsatta för våld av en annan flicka framkommer det ibland en föreställning hos pojkarna att den flicka som blir utsatt får igen för något som hänt tidigare. När de söker efter orsaken till att en flicka utsätts för våld framkommer att hon får ”skylla sig själv”.

När flickgrupperna diskuterar flickor som ger igen, är de ganska tveksamma till att se något positivt med det, vilket kan tolkas som att det är mindre positivt om en flicka ger igen än om en pojke gör det. I ett hänseende uttrycker de att en flicka visar mod när hon ger igen mot en pojke (händelse 3, se bilaga), men samtidigt menar de att det inte var speciellt bra gjort att ge igen med fysiskt våld.

Flicka, H: Ja, plus att det är ju liksom värre, saken blir bara större och värre och hon kommer säkert få tillbaka för det. Och hon sjunker tycker jag, hon sjunker, hon sjunker lika lågt som de andra och slå tillbaka.

Citatet visar på att en anledning till att de inte tycker det är bra om en flicka ”ger igen” mot en pojke är dels att hon ”sjunker” vilket kan tolkas som att hon bryter mot normen att inte använda våld, dels att de tror att pojken kommer att ”ge igen” mot henne.

Till skillnad från pojkarna utvecklar ofta flickorna sina resonemang om pojkar som ger igen till att det kan skifta mellan olika sorters pojkar:

Flicka 1, H: En vanlig kille kanske slår tillbaka ett slag så blir det liksom, någon kommer och stoppar och är det inga problem, sen pratar dom lite med varann.

Flicka 2, H: Jag tror inte han slår tillbaka.

Flicka 1, H: Men de beror ju på vad han är för kille alltså.

Flickorna uttrycker också olika föreställningar om de pojkar som *inte* ger igen. Det finns både det som kan tolkas som positiva och negativa egenskaper. Dels menar flickorna att det är ett mognadstecken från pojkar att inte slå tillbaka, dels uttrycker de att det är ”jättesynd” om en pojke som inte slår tillbaka om han blir slagen.

Flicka, H: /.../Vissa killar de säger ju ingenting. Vad ska dom göra liksom, har de inga kompisar och de här killarna har just sett honom som ett offer, ska slå honom och se värsta hotet för honom, så vad kan man säga. Man får ju ta slagen sen ... vet man inte ... så läskigt

Connell (1995), Segal (1997) och Kimmel (1994) menar att våld och aggression hos pojkar är starkt förknippade med maskulinitet, att stå upp och slåss för att bevara sin maskulinitet är viktigt. Detta bekräftas till viss del av flickornas föreställningar om pojkar som inte ger igen. De uttrycker att den pojke som inte ger igen är svag vilket kan tolkas som icke-maskulint. Däremot finns det även de uttalandena av flickorna som tyder på att det är just en styrka i att inte ge igen, något som motsäger det förra. Då genus är något som skapas i relation till andra, verkar flickorna ha en dubbel inställning till hur maskulint det är att pojkar som utsatts för våld ger igen. I detta sammanhang kan ålder spela en viktig roll, d.v.s. ju högre ålder desto mindre maskulint att slåss. En tolkning kan vara att det finns maskulinitet som förknippas med högre grad av mognad där det inte ses som maskulint att ge igen och tvärtom.

Genom ”ge igen”- temat framkommer också tendenser mot att de intervjuade ungdomarna anser att vissa pojkar och flickor som utsätts för våld får ”skylla sig själva”. En tolkning av själva temat ”ge igen” är att intervjupersonerna genom detta diskuterar vad ett offer inte är. Man skulle kunna uttrycka det enligt följande: ett offer är någon som inte gjort något för att förtjäna att bli slagen, ett ”riktigt” offer ger i sin tur inte igen. Pojkar verkar inte se pojkar som offer eftersom de har en föreställning om att pojkar ger igen – att inte ge igen kan tolkas som en svaghet d.v.s. icke-maskulint. Både flickors och pojkars föreställningar om flickor är att det inte är vanligt att de råkar ut för våld – gör de det så är de nog inte oskyldiga och därmed tillskrivs de inte offerstatus.

Vidare visar temat på den komplexitet som finns i att någon kan både vara offer och gärningsperson. Intervjupersonerna uttrycker inte speciellt mycket medlidande med en person som utsätts för våld på grund av något den gjort tidigare eller uttrycker att den person skulle vara ett offer. Detta kan vara på grund av att det finns svårigheter med att se att en och samma person kan vara både offer och gärningsperson – stämpeln som gärningsperson överkuggar offerstämpeln.

”Parterna bör vara jämbördiga” i förhållande till ”Ett offer är svagt”

I föreställningar om offer, vem som kan bli offer och i så fall för vem, framkommer att relationen mellan parterna (med avseende på om de känner varandra eller ej) spelar stor roll. Relationen mellan parterna kan också ses ur ett perspektiv av olika aspekter på styrkeförhållande dem emellan. Vad detta styrkeförhållande skulle

kunna vara har visat sig på olika sätt i intervjuerna; det kan vara fysisk styrka men även styrka som tillskrivs den könsmissiga tillhörigheten. Det som detta tema först och främst visar på är gärningspersonens betydelse för ungdomarnas föreställningar av offer. För ungdomarna är det av betydelse *vem* gärningspersonen är för att någon som utsätts för våld ska ses som ett offer. Detta stämmer med vad Christie (2001) skriver om att för att ett offer ska bli bedömt så som ett idealt offer behövs en ideal gärningsperson. Detta tema blir också intressant med utgångspunkt i att genus konstrueras i relation till andra och den polarisering som kan ske mellan könen (se Fitger 1991).

I diskussionerna bland ungdomarna sägs det tydligt och flera gånger att det är fejt av pojkar att slå flickor. Detta beror på att ungdomarna anser att pojkar, generellt sett, är mycket starkare än flickor. Men ibland framkommer också att trots att ungdomarna tidigare sagt att det är den fysiska styrkan som är avgörande för att pojkar inte slår flickor, så skulle inte en pojke utsätta en flicka för våld även om hon var fysiskt stark.

Pojke 1, H: Nej, men det är ju inte ofta en kille attackerar en tjej heller.

Pojke 2, H: Nej

Pojke 1, H: Nej, det är mer, det är riktigt fejt. De har inte lika chans att försvara sej, oftast så är killarna mycket starkare, eller åtminstone starkare.

Moderator: Mhm

Pojke 1 H: Sen finns det ju då mycket starka tjejer också, men det är inte de vanliga fallen, och om det är en mycket, eller stark tjej då brukar inte en kille gå på den heller. Så det brukar alltid vara ojämnt. Det brukar vara jämnare med killar och killar.

Frågan om vad som är jämbördiga parter verkar ibland snarare vara könsmissiga än grundade i faktisk fysisk styrka. Det finns en slags norm för att pojkar inte ska slå flickor. Den uppfattade fysiska obalansen mellan pojkar och flickor används som argument i ett första läge. Sedan framkommer att det, oavsett fysiskt styrkeförhållande, finns en norm kring att pojkar inte får slå flickor.

Om man lämnar den könsmissiga uppdelningen (att ta utgångspunkt i om det är en pojke eller flicka som drabbas) framkommer det också i flera intervjuer att ungdomarnas bedömning av någon som offer eller inte, beror på om de ser någon som svagare än någon annan. Det vill säga; ett offer är någon som av olika anledningar ses som svagare i förhållande till gärningspersonen.

I flickgrupperna diskuteras t.ex. hur det fysiska styrkeförhållandet mellan pojkar spelar roll för om pojkar vågar ”ge igen”. En annan aspekt på vad som bedöms vara styrka framkommer också: de anser det vara en styrka och bevis på mognad att inte använda våld. Ingen av pojkarna i någon grupp diskuterar specifikt styrkeförhållandet mellan pojkar utifrån utgångspunkterna fysisk styrka eller mognadsgrad.

”Omvänt maktförhållande”

Utifrån det föregående temat har ytterligare ett tema skapats som handlar om att det är gärningspersonen som egentligen är svag i förhållande till offret. Detta tema kan knytas till resonemang som förs av Messerschmidt (2000a), Hearn & Collison (1994:140f), Kimmel (1994:128), Segal (1997:115) och Johansson (2000), att gärningspersonerna behöver ”det svaga offret” för att bevisa att de inte är som dem. I och med detta är de som bedöms vara ”starka” i beroendeställning till dem som anses vara ”svaga” och maktförhållandet kan därför därigenom problematiseras. I det föregående temat framkom att ungdomarna diskuterade att det bör vara jämt mellan parterna eller att ett offer är någon som är svag i förhållande till gärningspersonen. Men de menar också att ibland så är det egentligen gärningspersonen som är svag om man ställer den personen i förhållande till offret.

Under pojkgruppernas diskussioner framkommer det att i och med att pojkar generellt ses som fysiskt starkare än flickor, medför detta att om en flicka utsätter en pojke för våld inför hans kompisar så blir det en kränkning och för honom. De pratar om att det är skamligt för pojkar att utsättas för våld offentligt: att bli utsatt för våld av någon som anses vara svagare än vad han är, vilket flickor anses vara. Värt att nämnas är att flickorna i en av flickgrupperna vid ett tillfälle diskuterar att de anser det vara oerhört pinsamt om två flickor slåss offentligt så andra personer ser. I denna diskussion kretsar allt kring just det faktum att flickorna slåss, någon reflektion kring om någon ses som offer finns inte och detta kan därmed tolkas som att det blir en frånvaro av offer. Det som de verkar se som överträdelser av generella genusnormer, att flickor inte ska slåss, får en så framträdande position att eventuella offerskap ”försvinner”. Intressant här är att kontrastera denna diskussion mot en diskussion i en pojkgrupp, där det handlar om att det är pinsamt att *utsättas* för våld. En tolkning av detta skulle kunna vara att det inte enbart är föreställningen om flickors fysiska underläge som gör att det är skamligt för en

pojke att utsättas för våld av en flicka. Här kan det snarare vara så att de ger uttryck för att det är den maskulina statusen som hotas om en pojke blir slagen av en flicka. En tolkning är att ett eventuellt offerskap även försvinner här, men då på grund av att våldet inte ses som speciellt allvarligt då det är en flicka som är gärningsperson och att pojkar inte förlikar sig med offerskapet utan snarare det faktum att man som pojke bör bibehålla den maskulina statusen. En flicka som blir utsatt för våld av en pojke ses som ett offer p.g.a. att hon förväntas vara fysiskt mycket svagare än en pojke samt att pojkar inte ska slå flickor. En tolkning skulle här kunna vara att en flicka som blir utsatt för våld av en pojke ses som offer på grund av att det feminina nedvärderas i relation till det maskulina (se Hirdman 2001; Connell 1995; Segal 1997).

När en flicka ger igen mot en pojke (händelse 3, se bilaga) förs diskussioner i flickgrupperna att den flickan är modig och tuff som ger igen. Om vi ser till föreställningar kring vem som bedöms eller förväntas vara den starka respektive den svaga när det gäller pojkar och flickor, så blir detta ett slags omvänt maktförhållande i den situation som parterna befinner sig i. Något som kan tala emot detta är en annan flickgrupps diskussion kring den flicka som ger igen mot en pojke i händelse 3. Här menar de att flickan agerar som hon gör för att hon mår dåligt och är osäker på hur situationen ska hanteras. De senare åsikterna talar mer emot att en flicka skulle befinna sig i ett överläge gentemot en pojke, stöd för denna tolkning kan fås genom Pettersson (2003) som menar att kvinnor själva deltar i reproduktionen av sin egen underordning.

I en av blandgrupperna kan diskussionen sägas röra de könsbundna förväntningarna och det antagna förhållandet mellan pojkar och flickor där pojkar ses som starkare och därför inte får slå flickor. Flickorna kan enligt gruppen utnyttja detta så att normen att pojkar inte får slå flickor blir till en svaghet och ett underläge för pojkarna. Detta utvecklas till att uttryckas som att pojkarna bör få göra något tillbaka mot flickor, bara de inte slår dem:

Flicka 1, B: Men det finns ju en del tjejer som typ utnyttjar det så att de står och retar killarna så här för de vet att de inte får slå. Det tycker jag är taskigt. Mot killarna.

Flicka 1, B: Håller du med? (till pojke 1)

Pojke 1, B: Vad sa du?

Flicka 1, B: Håller du med?

Pojke 1, B: Ja

(skratt)

Intressant här är också det att det inte är någon av flickgrupperna eller pojkgrupperna som resonerat kring normen att pojkar inte får slå flickor på detta sätt. Detta kan ses ur perspektivet att det är just en blandad grupp och att intervjupersonerna försöker komma fram till en tolkning av situationen som är "klädsam" för båda könen. I likhet med vad som nämnts tidigare om att individer anpassar sig till det sammanhang de befinner sig i och att genus konstrueras i relation till andra, kan detta tolkas som att flickorna i denna blandgrupp "medlar" och förmedlar en annorlunda genuskonstruktion i relation till de pojkar som ingick i gruppen än vad som varit fallet i de homogena grupperna. Värt att notera här är emellertid att det kan ses som tveksamt om pojke 1. verkligen håller med flicka 1. eller om hans medhållande svar även det ska tolkas i termer av att konstruera konsensus i gruppen.

En annan diskussion som rör temat att det kanske är gärningspersonerna som är svaga i förhållande till offret och inte tvärtom, framkom i en flickgrupp. Enligt flickorna behöver inte de pojkar som ses som "macho-killar" vara så starka i alla fall, utan de kan vara de svaga men spelar en roll inför andra av att vara starka. Betraktar vi genus som något interaktionellt (West & Zimmerman 1987), kan detta tolkas som att pojkar spelar en roll inför andra (pojkar som flickor) av att inneha en högre position än vad de själva upplever sig ha eller ur flickornas synvinkel – vad de uppfattar att vissa pojkar har. Flickorna framställer ibland dem de benämner så som "macho-killar" som pojkar som innehar en statusfylld position, att de anser att pojkarna spelar en roll som innehavare av status.

"Rädsla"

Under fokusgruppsintervjuerna har det kommit upp ett flertal olika aspekter på rädsla. Detta tema handlar därmed inte specifikt om rädsla för att utsättas för brott, även om paralleller till detta kan dras ur ungdomarnas diskussioner i vissa fall.

Ungdomarna diskuterar ibland att relationen mellan parterna spelar roll för om man behöver vara rädd för att den andra ska "ge igen". En flickgrupp menar att om man som flicka gjort något bör man undvika att vara själv eftersom detta ökar risken för att man ska få igen. En flickgrupp diskuterar att en pojke kanske inte vågar "ge igen" för den andra pojken är mycket starkare och han i så fall skulle bli slagen mycket hårdare. Under temat "omvänt maktförhållande" finns också aspekter av rädsla när det gäller en gärningsperson som tillhör en grupp (händelse 2, se bilaga).

Gärningspersonen kan vara rädd för att själv utsättas för våld, alternativt att hon inte får vara med i gruppen, om hon i sin tur inte utsätter någon annan för våld.

I anslutning till de mer allmänna frågorna diskuterade pojkarna i en pojkgrupp om pojkar som utsätts för våld blir rädda. De menade att om en pojke blir rädd eller inte beror på hur allvarligt nedslagen han blir.

Pojke H: Ja det kan de ju bli, men det beror ju på hur allvarligt nerslagna dom blir. Det blir ju både rädsla och en hämndkänsla.

Här betonas att det är möjligt att man som pojke kan bli rädd, men det beror på våldets allvarlighetsgrad. Det verkar också vara viktigt att samtidigt nämna känslan av hämnd. Pojkarna menar vidare att flickor kan vara rädda för pojkar om de gjort något mot en pojke. Intressant här är att de inte diskuterar att en flicka skulle kunna vara rädd för en flicka. Detta skulle kunna tolkas vara en underordningen av det feminina, då man inte ens tänker sig in i situationen att någon, flicka som pojke, kan vara rädd för en flicka.

Den rädsla som flickorna i flickgrupperna uttrycker, kan sägas vara tudelad. Dels en något subtilt uttryckt rädsla för andra flickor i så mening att andra flickor kan snacka skit bakom ryggen, sprida rykten o.s.v. Dels en rädsla för pojkar vad gäller att flickor kan utsättas för sexualbrott eller för att pojkar ska trakassera dem med anspelningar på sex.³¹ Det är inte lika vanligt att de uttrycker rädsla för att pojkar kan komma att använda fysiskt våld av icke sexuell karaktär mot flickor även om det förekommer.³² I en flickgrupp gör intervjupersonerna en åtskillnad mellan pojkar och flickor på flera sätt vad gäller rädsla. De menar att de kan vara rädda för att utsättas för våld av pojkar om de skulle ha utmanande kläder på sig, pojkar om de har kläder som symboliserar en viss ideologi (t.ex. nazism). Här görs ett särskiljande mellan pojkar och flickor på så sätt att pojkar förknippas med ideologi (tanke) och flickor med kropp som tillskrivs sexualitet. I diskussionerna kring pojkar menar flickorna att ett första intryck kan göra att andra tillskriver pojkar egenskaper eller ideologier som de kanske inte har och om en pojke då är ensam

³¹ En del menar att den skillnad som finns i rädsla för brott bland kvinnor kan härröras ur deras rädsla för sexualbrott. Enligt May (2001:141) gäller detta både för vuxna och yngre kvinnor. May menar att den bästa predikatoren för rädsla för icke-sexuella brott är rädslan för sexuell viktisering.

³² En benämning för denna är form av våld är så kallat sexualiserat våld (se t.ex. Hydén 1997).

finns det en risk att han utsätts för våld. De menar att flickor sällan är med i gäng³³ och i deras fortsatta diskussion framställer de hur ett flickgäng skulle vara på ett lite skämtsamt sätt och med viss hånfullhet i rösterna. Deras diskussioner om flickgäng och att som tjej utsättas för våld av andra tjejer handlar om mode, bedömningar huruvida man är rätt eller fel modemässigt.

Flicka 1, H: Det är inte så mycket att det är så här tjejgäng som är ute och ...
(skratt)

Flicka 2, H: (Ohörbart) Liksom .. en som har rosa kjol idag när det är (ohörbart) som gäller

De pratar också om att gäng kan bestå av nazister och om en invandrare går förbi så blir han/hon väldigt rädd. Här har de lagt till en etnicitetsaspekt och då försvinner deras tidigare uppdelning mellan pojkars och flickors olika rädslor. Sammanfattningsvis kan man säga att i flickornas diskussioner kring rädsla handlar det alltså bland annat om yttre uttryck i form av kläder. Vad gäller flickors rädsla är det dels rädsla att utsättas (av pojkar) om man har utmanande kläder, dels en slags hypotetisk diskussion hur en flicka skulle kunna råka ut för våld (av flickor) om hon inte har de ”rätta” kläderna. Jag anser att detta kan tolkas som att de i denna diskussion visar på dels isärhållandet mellan vad de ser som maskulint och feminint (West & Zimmerman 1987; West & Fenstermaker 1995) dels underordning av det feminina (Pettersson 2003; Connell 1995; Segal 1997). Isärhållandet karaktäriseras av att flickor är mest rädda för sexualbrott och att deras kläder spelar roll som markör för femininitet. De tror att pojkar kan vara rädda för att utsättas för fysiskt våld. Underordningen av det feminina kan sägas uttryckas genom att de framhåller det feminina som just det som gör dem sårbara, både gentemot pojkar och andra flickor. I deras diskussioner kring pojkar och vad som kan tolkas som markörer för maskulinitet framhålls detta främst som något positivt för pojkar, men ibland också som något negativt.

En annan aspekt på rädsla framkommer i en flickgrupp där de menar att det, främst bland pojkar, finns en rädsla som måste övervinnas för att man ska ge sig in i bråk och om man slåss mycket har man vant sig vid denna rädsla.³⁴ Samtidigt är det

³³ Ungdomarna i fokusgrupperna använder ordet ”gäng” och därför har jag valt att använda det här. Vi har inte efterfrågat vad ungdomarna avser med ordet eller hur de definierar det, men utifrån deras diskussioner verkar gäng stå för någon form av kamrat-grupper.

³⁴ Att det skulle finnas en rädsla som måste övervinnas för att ge sig in i slagsmål har tidigare beskrivits av t.ex. Willis 1983.

denna grupp som tidigare diskuterade att alla ”macho-killar” kanske inte vågar slå tillbaka och att man kan spela en roll som macho och egentligen inte vara så modig.

Intressant här är att pojkarna både i pojkgrupperna och blandgrupperna är väldigt fåordiga om rädsla, speciellt pojkars rädsla. Mest diskussion finns i flickgrupperna om flickors rädsla. Flickors föreställningar om pojkars rädsla handlar, med undantag från flickorna i en blandgrupp, om pojkars gärningsmannaskap och att pojkars rädsla för att visa sig och därmed bedömas som svaga. I blandgrupperna framkom att frågan om man blir rädd eller om man varit utsatt, beror på självförtroendet hos den utsatte. Deras resonemang rörde också att det mest är de ”tuffa” som går på de svaga. Att pojkarna i pojkgrupperna inte diskuterade rädsla bland pojkar nämnvärt, kan tolkas som om de faktiskt inte tänkte i termer av rädsla eller att de i intervjusituationen upplevde viss osäkerhet att de själva kanske skulle uppfattas som svaga om de gav uttryck för att rädsla fanns.

Sammanfattningsvis skulle följande kunna sägas: flickorna är inte alls tveksamma till att diskutera rädsla inom sin könstillhörighet vilket däremot pojkarna är. Litteratur kring rädsla för brott visar också att kvinnor rapporterar en högre nivå av rädsla än vad män gör. De som är allra räddast för brott är äldre kvinnor och de är de minst utsatta, de som är minst rädda är yngre män och de är de mest utsatta (Madriz 1997; Tiby 1991; Hale 1996:80; Dolmén 2002:157).³⁵ Viktigt i detta sammanhang är att fokus för denna undersökning inte har varit att ungdomarna ska diskutera sina egna erfarenheter och därmed inte heller om just de är rädda. Däremot handlar det om ungdomarnas föreställningar om rädsla, något som visar sig varierar beroende på deras könmässiga tillhörighet.³⁶ Om rädsla tolkas som svaghet och något som förknippas med det som anses vara feminint, kan det vara en viktig komponent för pojkarna i grupperna att markera ut sin maskulina ställning genom att ta avstånd från rädsla, något som yttrar sig i att de inte diskuterar rädsla bland pojkar nämnvärt. Denna tolkning kan få stöd av West & Zimmerman (1987) och West & Fenstermaker (1995). Till skillnad från de ovan refererade studierna om rädsla för brott, som kan sägas utgå från en heteronormativ utgångspunkt, visar Tiby (1999:197) att bland homosexuella rapporterar män en högre grad av rädsla för att utsättas för brott på grund av sin sexuella läggning än vad homosexuella kvinnor gör. Inom den viktimologiska forskningen menar man att rädsla är sammanbundet

³⁵ Refererade studier avser främst utsatthet för våld- och egendomsbrott.

³⁶ Tiby (1999:167) påpekar vikten av att kategorierna kvinnor och män är så innehållsrika att det finns svårigheter att behandla dem som homogena grupper. I denna studie handlar det dock om ungdomars föreställningar, vilket gör att det blir intressant att se om de resonerar i termer av skillnader mellan könen samt hur de i så fall resonerar.

med olika typer av sårbarhet (fysisk, rumslig, social) (Tiby 1999:166). I ungdomarnas svar framkommer att flickorna har en föreställning om flickor som sårbara på flera olika sätt. De ser pojkar som sårbara om de inte är fysiskt starka. I en blandgrupp menar pojkarna att det är självförtroendet som avgör om en pojke är rädd eller om han utsätts för våld. I pojkgrupperna föreställer man sig pojkar som fysiskt starka och tolkningen kan göras att de även till den könsmässiga tillhörigheten tillskriver pojkar en mindre social sårbarhet än vad de gör till flickor.

"Allvarlighetsgrad"

Temat allvarlighetsgrad består av vad ungdomarna uttrycker kring de inblandade och hur/på vilket sätt de diskuterar, vad de anser att andra runt om kring borde göra samt varför de gör/inte gör något. Vidare kan allvarlighetsgrad ses på olika sätt. Det kan vara våldets allvarlighetsgrad, men det kan också vara beroende på hur normbrytande ett beteende ses. Dessa två kan givetvis påverka varandra. Om ungdomarna i fokusgrupperna ger uttryck för att våld i någon mening inte verkar vara särskilt allvarligt, kan detta återspeglas i deras syn på om någon är ett offer eller inte. De två ytterligheterna när det gäller hur allvarligt ungdomarna i samtliga grupper verkar se på de olika upplästa händelserna är när en flicka utsätts för våld av en annan flicka (händelse 4, se bilaga) samt när en flicka utsätts för våld av en pojke (händelse 5, se bilaga). När två flickor bråkar är inte detta så allvarligt, ibland ser ungdomarna detta t.o.m. som onödigt. Alla grupperna anser dock att om en flicka blir slagen av en pojke så är detta allvarligt.

Om ungdomarna tror att andra personer kommer att reagera eller inte, skulle kunna vara en aspekt av hur allvarligt man ser på olika typer av våld. I flera fall när ungdomarna diskuterar menar de att de som blir utsatta för våld bör kontakta en lärare. Flera gånger framkommer dock att ungdomarnas förtroende för hur lärare agerar om de blir kontaktade inte är så stort. I en av blandgrupperna framför en flicka att det är lättare för en flicka att vara jobbig i skolan än vad det är för en pojke. Detta skulle kunna tolkas som att när flickor slåss så tas det inte på lika stort allvar. I flickgrupperna diskuteras lärare och att de ofta är överbeskyddande, men sedan när det väl händer någonting märker eller förstår de ingenting. De menar också att när flickor bråkar så brukar ingen lärare komma utan de bryr sig mer om när det är pojkar som bråkar eftersom de är mer våldsamma än flickorna. Även motsatta åsikten framkom från flickgrupperna då de menade att det blir mer uppståndelse kring när flickor slåss eftersom det inte händer så ofta.

När flickorna diskuterade var de helt överens om hur elaka flickor kan vara mot varandra. Men i deras diskussioner framkom också att den typ av våld som de ansåg att pojkar utsätter andra pojkar för, sågs som mer allvarlig än det våld flickor enligt dem utsätter varandra för. Olika kön tillskrivs olika typer av våld: pojkar – fysiskt våld, flickor – psykiskt våld. Allvarlighetsgraden mellan olika typer av våld särskiljs. I flickgrupperna diskuterar de inte alls hur fysiskt allvarligt det kan vara för en pojke att bli nedsparkad av en flicka (händelse 3). De tycker dock att han inte skulle ha blivit utsatt för våld, men till viss del får han skylla sig själv och han förtjänar det. Däremot diskuterar de att det nog var kränkande för honom:

Flicka 1, H: Jag tror att det blev en oerhörd kränkning för han som blev sparkad, att bli det inför sina kompisar.

Flicka 2, H: Mm av en tjej också.

Flicka 3?, H: Ja, precis.

Flicka 1, H: Ja, men tjejer är ju så kläna enligt killar. Så då...

Flicka 3, H: Det går ju bara inte, nå (skratt)

Flicka 2, H: nå

Inom detta tema framkommer att det verkar finnas en koppling mellan att skylla sig själv och allvarlighetsgrad. Har den utsatte gjort något som bedöms som felaktigt innan den utsätts för våld, ser de heller inte speciellt allvarligt på det inträffade. Om det är samma kön (speciellt flickor) på inblandade parter ser ungdomarna inte heller så allvarligt på det utövade våldet.

Tolkningen av det ungdomarna ger uttryck för, är att de inte ser det på samma allvar när flickor verbalt skadar varandra som det är när pojkar slåss fysiskt. I studier kring mobbing menar Olweus (2000:18f) att flickor oftare drabbas av en mer subtil form av mobbning, t.ex. utfrysning och ryktesspridning, än direkta fysiska attacker. Pojkar är, enligt Olweus, oftare än flickor offer för direkt mobbning, men den vanligaste formen också för pojkar är den icke-fysiska. Tolkningen att de intervjuade flickorna, trots att de menar att flickor kan vara väldigt elaka mot varandra, nedvärderar allvarlighetsgraden i det våld de utsätter varandra för ligger nära till hands. Till skillnad från vad Olweus (2000) skriver angående att pojkar i hög grad utsätts för en subtil form av mobbning, nämner inte pojkarna i intervjuerna detta, de diskuterar hårda, rena knytnävsslag.³⁷ I och med att

³⁷ Även om vi i denna studie inte använt mobbing som begrepp vid intervjuerna, har jag valt att lägga in Olweus studier kring mobbning för att jämföra resultaten med. Det är möjligt att pojkarna (och flickorna) eventuellt hade sagt något annat eller diskuterat på ett annat sätt om vi använt oss av begreppet mobbning under intervjuerna.

de är ense kring att flickor mer använder en subtil form av våld gentemot varandra, kan detta tolkas som ett sätt att göra åtskillnad. Att ”erkänna” sig som offer för en icke-fysisk form av våld står i kontrast till den bild de förmedlar av hur pojkar är. Genuskonstruktionen hos pojkarna är att främst framställa pojkar som hårda, tuffa och fysiska.

”De andra” och ”Vi”

Under detta tema har fokus legat på om ungdomarna sätter upp skiljelinjer mellan sig och de som ses som offer inom den egna könstillhörigheten (”De andra”) eller om de resonerar i termer av att de själva skulle kunna vara offer för våld (”Vi”). D.v.s. hur närvarande är offerskap, något som skulle kunna tolkas som svaghet i de övriga tematiseringarna, i deras egen definitionen av dem själva.³⁸

Pojkar om pojkar

I en pojkgrupp resonerar de mycket om pojkar i termer av ”Vi”. Om man råkar göra något mot någon annan av misstag (t.ex. putta till) bör man säga förlåt för att markera att det inte var med avsikt. Detta hänger samman med resonemangen kring ”ge igen” - får man inte veta att det var oavsiktligt tolkas det som avsiktligt. Om man blir slagen ger man igen direkt eller hotar den andre. När de senare får frågan om vad de tänker kring pojkar som blir utsatta för våld har de svårt att svara. Senare beskrivs pojkar som blir slagna som ”de andra” och detta kan tolkas så som att de inte ser sig själva som möjliga offer och inte heller att de i så fall skulle bli rädda. Om de själva skulle råka ut för våld menar de främst att de skulle uppleva hämndkänsla istället för rädsla. Flera gånger markerar de att de skulle ”ge igen” eller använder ”självförsvaret” på ett sätt som kan tolkas som att de skulle hävda sig gentemot den som råkat göra något/gjort något mot dem. Om en pojke blir nedslagen av en flicka menar de att det är skamligt och förnedrande. I citatet nedan framför pojkarna sina åsikter på ett lite nonchalant och hånfullt sätt, något som kan ses som en markering för att detta inte skulle kunna hända dem.

³⁸ Konstruktionen av genus handlar till stor del om att göra åtskillnad mot det motsatta könet, men även att göra åtskillnad mellan olika former av genusuttryck inom samma könstillhörighet och därför har jag valt att inom detta tema fokusera på det sistnämnda. Jag anser att övriga teman som presenterats tar upp särskiljandet mellan könen samt att jag här vill fokusera på hur de resonerar i termer av vad som är eftersträvarvärt och på vilket sätt offerskap får plats inom den egna könstillhörigheten

Pojke 1. H: Det blir ju aldrig kul liksom för en kille att bli nerslagen av en tjej och sedan framför sina kompisar.

Pojke 2. H: (skratt)

Pojke 1. H: Då blir man ju rätt sur. (skratt)

Moderator: Mm för att...

Pojke 1. H: Nä men det är liksom

Pojke 2. H: Förnedrande

Pojke 1. H: Ja precis, den här stora starka personen kan ju inte bli nedslagen av en tjej liksom. Det är skamligt.

Detta kan tolkas som att det skamliga inte främst ligger i att bli utsatt för våld utan *vem* det är som är gärningsperson, om det är en person som bedöms ha en lägre status som utsätter en som bedöms ha en högre status för våld. Intervjupersonerna i pojkgrupperna verkar inte heller ta så allvarligt på det fysiska offerskapet om de skulle bli utsatta för våld av en flicka, utan mer kränkningen över att det just var en flicka som gav sig på dem som är pojkar. Könstillhörigheten på gärningsperson och ”offer” blir här av betydelse.³⁹

I blandgrupperna är det betydligt mer lågmälda uttalanden om vad pojkar gör eller bör göra i olika situationer. Pojkarna i blandgrupperna diskuterar inte alls på samma sätt som i pojkgrupperna kring t.ex. ”att man står bara inte och tar emot, det gör man inte”. Överhuvudtaget markerar de inte ut någon större skillnad mellan pojkar och flickor när gruppen diskuterar offerskap. De markerar inte heller på samma sätt som pojkarna i de homogena grupperna ut ”De andra” och ”Vi” vad gäller pojkar. Om man skulle bli rädd eller inte beror snarare på självförtroendet menar pojkarna i en blandgrupp. Gärningspersonens och offrets könstillhörighet verkar inte vara lika betydelsefullt för hur pojkarna i blandgrupperna diskuterar.

Flickor om flickor

I flickornas resonemang verkar det finnas tendenser till att tycka att det är lika fel att slå tillbaka om man utsätts för våld som att slå först. Detta kan tolkas som att för flickor och i deras förståelse av hur flickor ska vara och bete sig ingår inte att slåss fysiskt. Detta bryter mot hur en flicka enligt deras föreställningar ska bete sig. En flicka som slår tillbaka är en av ”de andra”, flickorna verkar generellt sett inte vilja identifiera sig som en flicka som slåss. En tolkning kan vara att om man slår

³⁹ Värt att notera här är att det inte var kränkningen de framhöll i sina diskussioner kring pojkar som utsätts för våld, däremot blev den desto mer påtaglig då de diskuterade att en flicka skulle utsätta en pojke för våld.

tillbaka så innebär detta att man gör något fel och därmed är man klandervärd och inte ett ”oskyldigt offer”.

Överlag finns i flickgruppernas diskussioner kring flickor som offer en hög grad av identifiering, en slags ”vi”-känsla. Den likheten de uttrycker med andra flickor är att de gör en identifikation med offerskap, något som de också i sina föreställningar kring andra flickor kan sägas uttrycka. Den skillnad som framkommer är vad de i sina föreställningar uttrycker kring pojkar och vad de anser att de identifierar sig med. I diskussionerna kring att en flicka blir slagen av en pojke verkar alla i flickgrupperna kunna ”identifiera sig” med offret och de ger en rad olika alternativ till hur hon kommer att reagera: gråta, bli rädd, undvika pojken och vara jättechockad. En tolkning är därmed att offret inte blir någon av ”De andra” utan ett ”Vi”. Det finns också en överensstämmelse kring att en flicka absolut inte kommer att ge igen mot en pojke. Mycket av argumenten för detta är för att pojkar ses som fysiskt starkare.

Men det finns andra synpunkter som dyker upp vad gäller flickor som blir slagna. Till en början handlar en diskussion kring offer att man inte ska behöva bli utsatt för våld över huvudtaget, d.v.s. en identifikation och ett ”Vi”. Senare diskuterar flickorna hur det kommer sig att flickor blir utsatta för våld. När de letar efter en orsak uppkommer alternativet att en flicka kanske själv gjort något som ses som klandervärd. Här sker ett avståndstagande från offret och flickor som utsätts ses inte längre som ”Vi” utan görs om till ”De andra”.

Sammanfattning

Pojkarna och flickorna i de fokusgrupper som är homogena i avseende på kön, verkar göra en större åtskillnad mellan pojkar och flickor än vad som görs av ungdomarna i de heterogena fokusgrupperna. Det finns också uttryck för att de distanserar sig från andra flickor och pojkar som de anser inte betar sig på ett sätt som är önskvärdt med avseende på genusnormer. Detta kan kopplas samman med vad Lalander & Johanson (2002) diskuterar, den egna gruppens identitet styrks genom att markera eller upprätta tydliga ut-grupper. Anledningen till detta kan vara gruppbaserad (t.ex. gruppsammansättning), men även individbaserad (de enskilda individerna). Med detta menar jag att det i homogena grupper kan vara svårt att markera en avvikande åsikt från gruppen. I de blandade grupperna framkommer mer ”diplomatiska” diskussioner där den egna könstillhörigheten beskrivs både

positivt och negativt. Gruppens och sammanhangets betydelse för vilka åsikter som förs fram kan därmed sägas ha visat sig betydelsefulla.

Ett annat starkt intryck är att flickorna menar att flickor kan göra varandra mycket illa genom främst verbalt psykiskt våld. Men när de ställer detta i relation till hur de anser att pojkar utövar våld (fysiskt), så betraktar de den typ av psykiskt våld som de anser att flickor utsätter varandra för, som mindre allvarligt. Det är kanske inte så förvånande att pojkar förknippas med våld i högre utsträckning än flickor, vilket andra studier visar, men därutöver säger det dessutom något om den nedvärdering som flickor gör av sig själva och vad de utsätts för av andra flickor (se Pettersson 2003; Hirdman 2001). Detta skulle också kunna kopplas ihop med deras föreställningar om hur andra, t.ex. lärare och fritidspersonal, ser på våld samt hur allvarligt man bedömer olika typer av våld som ungdomar utsätts för. Det finns kanske en tendens att inte se det våld som flickor utsätter varandra för som våld eller som särskilt allvarligt, och därmed kan flickor som utsätts för verbalt, psykiskt våld bli osynliga.

Något som däremot talar emot detta skulle vara den nedvärdering av flickor som görs, både av pojkar och flickorna själva vad gäller att de ses som svaga. Här kan det i stället vara tvärtom: bedöms man som svag tillskrivs man också en offerroll. Viktigt i det här sammanhanget är att se till den föreställning som finns kring gärningspersonen och vilken betydelse denna har för konstruktionen av offer.

Analysen visar att de intervjuade ungdomarna sällan klart uttrycker att det finns ett givet offer i de beskrivna händelserna. Deras olika uttalanden och diskussionernas inriktningar visar att den könsmässiga tillhörigheten på både offer och gärningsperson spelar roll för deras konstruktioner av vem som kan vara offer. Studien visar också att samspelet mellan gärningsperson och offer har betydelse och bidrar till deras förståelse av vem som enligt dem skulle kunna ses som ett offer.

Att det har varit få klart uttalade offer i intervjuungdomarnas diskussioner återspeglas också av vilka teman som valts. Ungdomarna använder inte heller själva ordet eller benämningen offer i någon större utsträckning. Det klaraste exemplet på vem som kan bedömas som offer är när en flicka blir utsatt för våld av en pojke. Detta kan, som nämnts tidigare, ses som att offret här är det mest ideala och likaså gärningspersonen. Även om det påvisats i tidigare studier att våld och aggression kan användas för att höja eller bibehålla den maskulina statusen hos pojkar, verkar det däremot också bero på vem som är offer för våldet om det ses som statushöjande eller ej. För att våld ska ses som något positivt i termer av

maskulinitetsmarkör verkar detta kräva en motståndare som bedöms som jämbördig. Resultatgenomgången visar dock på att även om ungdomarna bedömer att det är ett jämbördigt förhållande mellan inblandade parter, finns det inte alltid någon som bedöms som offer.

Vidare framkommer att det finns en svårighet att se den som själv gjort något som bedöms som klandervärdt som ett offer. Utifrån de intervjuade ungdomarna kan detta tolkas som att det i flera fall finns problem med att vara både gärningsperson och offer samtidigt. Tendenserna går mot att, om man själv gjort eller gör något som bedöms som "klandervärdt", så får de som utsätts för våld få skylla sig själva. I och med att diskussioner kring att "ge igen" varit starka i ungdomarnas diskussioner får detta betydelse i sammanhanget. Både pojkar och flickor menar att pojkar som utsätts för våld kommer att ge igen, därmed förnekas de en offerstatus. För flickornas del anser både pojkar och flickor att det är tveksamt om flickor kommer ge igen, i alla fall uttrycks inte detta med samma självklarhet. Däremot framkommer det till viss del att flickor eventuellt blir utsatta för våld för något de gjort innan. På så sätt ses ibland inte heller flickor som utsätts för våld som självklara offer, det vill säga de uppfyller inte kriterium av att vara ideala offer om de själva tidigare begått en handling som bedöms vara klandervärd.

I ungdomarnas diskussioner särskiljer pojkarna och flickorna sig ifrån dels varandra, dels andra inom samma könstillhörighet. Pojkarna gör det främst när det gäller offerskap och rädsla. Att förknippas med offerskap eller visa sig rädd kan här tolkas som ett avståndstagande från att bli förknippad med svaghet och därmed mista maskulinitetsstatus. Denna tolkning får stöd av annan forskning som visar att det finns en underrapportering vad gäller utsatthet från mäns sida i syfte att behålla den maskulina ställningen. "*Criminology's failure to explore men's particular experiences of violence is often attributed to men's reluctance to report 'weakness'*" (Stanko & Hobdell, 1993:400). Flickorna tar huvudsakligen avstånd från att ge igen. De ger uttryck för skillnader mellan flickor och pojkar, men också gentemot flickor som använder våld. De diskuterar rädsla bland flickor och pojkar, men även här uttrycks skillnader: pojkar är rädda för att visa sig/vara svaga – flickor är rädda för att utsättas för brott med sexuella förtecken.

Vad gäller själva metoden kan en nackdel med fokusgruppsintervjuer vara att det finns ett mindre utrymme att gå vidare med vad enskilda intervjudeltagare uttrycker. Då syftet med användningen av metoden fokusgrupper i denna studie har varit att få reda på hur ungdomar diskuterar kring våldshändelser och hur genusaspekter spelar roll för deras konstruktioner av offer för våld, är det inte just deras enskilda åsikter samt hur det kommer sig att de tycker på det sätt de gör som

har varit i fokus. Däremot bör man kanske inte glömma att detta kan medföra att de tolkningar som görs av vad de sagt, eventuellt skulle ha sett något annorlunda ut om enskilda uppföljningar av frågorna skulle ha gjorts. Att använda sig av fokusgrupper ger ett visst djup och en viss bredd åt ett ämne som eventuellt skulle ha varit mindre eller större om en annan metod hade använts.⁴⁰ Däremot framstår det som föga troligt att någon annan metod hade kunnat ge ett material med just interaktioner genom diskussioner. Det hade också funnits svårigheter att få fram hur genus konstrueras i grupp och hur detta kan spela roll för diskussioner. Detta kan exemplifieras med hur ungdomarna i en blandgrupp ”medlade” så att deltagarnas könstillhörigheter blev omnämnda i positiva ordalag. I de homogena grupperna har det förekommit mer diskussioner än i blandgrupperna kring föreställningar om det motsatta könet och offerskap. Likaså kan det vara så att inte allt som deltagarna i en fokusgrupp tycker kommer fram, vilket kanske t.ex. enskilda intervjuer hade bidragit med i högre utsträckning. Detta beroende på gruppdynamik som t.ex. att vissa deltagare tar mer utrymme än andra och att vissa åsikter är mer accepterade än andra. Å andra sidan kan det vara just detta som blir intressant: vilka åsikter är det som förs fram? Vilka åsikter är det som accepteras i fokusgruppsintervju-kontexten? I vissa grupper har det funnits olika åsikter i vissa sammanhang men oftast har gruppen i slutänden enats kring en och diskussionerna har ebbat ut. För att kunna analysera hur detta förhandlande går till är fokusgruppsintervjuer som metod ett bra hjälpmedel.

⁴⁰ Morgan (1996:133ff) har undersökt hur fokusgruppsstudier har kombinerats med andra typer av metoder. Han menar att de olika former av triangulering som förekommer med fokusgrupper är enskilda djupintervjuer eller survey-undersökningar. Argumenten för att kombinera individuella intervjuer med fokusgruppsintervjuer är att den förstnämnda ger ett större djup och den sistnämnda ger en större bredd.

Referenser

- Allen, J. (1989). "Men, Crime and Criminology: Recasting the Questions", *International Journal of the Sociology of Law*, Volym 17, s. 19-39.
- Alvesson, M. & Sköldböck, K. (1994). *Tolkning och reflektion. Vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. Lund: Studentlitteratur
- Berg, L. (1999). *Lagom är bäst. Unga kvinnors berättelser om heterosexuell samvaro och pornografi*. Bilda Förlag. Stockholm.
- Bergström, G. & Boréus, K. (2000). *Textens mening och makt. Metodbok i samhällsvetenskaplig textanalys*. Lund: Studentlitteratur.
- Brod, H. Kaufman, M. (1994). *Theorizing Masculinities*. Thousand Oaks. Sage Publications, Inc.
- Campbell, A. (1984). *The Girls in the Gang. A Report from New York City*. New York & Oxford: Basil Blackwell Publisher
- Carlsson, Å. (2001). *Kön, kropp och konstruktion. En undersökning av den filosofiska grunden för distinktionen mellan kön och genus*. Stockholm: Symposium
- Chambliss, W. & Seidman, R. B. (1982). *Law, Order, & Power* 2nd ed. Reading, Menlo Park, London, Amsterdam, Don Mills, Sydney: Addison-Wesley Publishing
- Chesney-Lind, M. (1986). "Women and Crime: The Female offender", *Signs: journal of Women in Culture and Society*, Vol. 12, s. 78-96.
- Chesney-Lind, M. & Hagedorn, J. (1999). "Introduction. Boys' Theories and Girls' Lives", I: (red.) Chesney-Lind, M. & Hagedorn, J. (1999) *Female Gangs in America. Essays on girls, gangs and gender*. Chicago: Lake View Press
- Christie, N. (2001). "Det ideala offret", I: Åkerström, M. & Sahlin, I. (red.). *Det motspänstiga offret*. Lund: Studentlitteratur. S. 46 – 60.
- Connell, R. W. (1995). *Maskuliniteter*. Göteborg: Daidalos
- Dahlerup, D. (2001). "Ambivalens och strategiska val. Om problem kring begreppen särart och jämlikhet i kvinnorörelsen och i feministisk teori", *Kvinnovetenskaplig tidskrift* Nr 1, s. 17-40.
- Danius, S. (1995). "Själen är kroppens fångelse: om den vanskliga distinktionen mellan kön och genus", I: (red.) Lindén, C. & Milles, U. *Feministisk bruksanvisning*. Stockholm: Nordstedts Förlag.
- Dolmén, L. (2002). *Brottslighetens geografi. En analys av brottsligheten i Stockholms Län*. Avhandlingsserie Nr 6. Kriminologiska Institutionen. Stockholms Universitet.
- Epstein, D. (1997). "Keeping them in their place: hetero/sexist harassment, gender and the enforcement of heterosexuality". I: Thomas, A. Kitzinger, C. (eds.)

- Sexual harassment. Contemporary feminist perspectives.* Buckingham: Open University Press. S. 154 – 171.
- Fitger, M. (1991). ”Tonårsflickor och den Psykologiska utvecklingen”, I: (red.) Ganetz, H. & Lövgren, K. *Om unga kvinnor*. Lund: Studentlitteratur. S. 20 – 38.
- Gemzöe, L. (2002). *Feminism*. Stockholm: Bilda förlag.
- Giordano, P. (1978). ”Girls, Guys and Gangs: The Changing Social Context of Female Delinquency”, I: (red.) Chesney-Lind, M. & Hagedorn, J. (1999) *Female Gangs in America. Essays on girls, gangs and gender*. Chicago: Lake View Press.
- Hagedorn, J. M. & DeVitt, M. L. (1999). ”Fighting Female: The Social Construction of Female Gangs”, I: (red.) Chesney-Lind, M. & Hagedorn, J. (1999) *Female Gangs in America. Essays on girls, gangs and gender*. Chicago: Lake View Press.
- Hale, C. (1996). ”Fear of Crime: A review of the literature”, *International Review of Victimology*. Vol. 4. s. 79 – 150.
- Hartman, J. (2001). *Grundad teori. Teorigenerering på empirisk grund*. Lund: Studentlitteratur.
- Hearn, J. & Collinson, D. (1994). ”Theorizing unities and differences between men and between masculinities”, I: (red.) Brod, H. & Kaufman, M. *Theorizing Masculinities*, s. 97-118. Thousand Oaks. Sage Publications, Inc. s. 97 – 118.
- Heidensohn, F. (1996). *Women and Crime*. London: Macmillan Press, andra utgåvan.
- Hirdman, Y. (2001). *Genus – om det stabila föränderliga former*. Malmö: Liber
- Hood-Williams, J. (2001). ”Gender, masculinities and crime: From structures to psyches” *Theoretical Criminology* Volym 5 No. 1, s. 37-60
- Hydén, M. (1997). ”Kvinnomisshandel. Aktuella frågor i Sverige”, I (red.) Olsson, M. & Wiklund, G. *Våld mot kvinnor*. BRÅ-rapport 1997:2. Stockholm: Brottsförebyggande rådet, Fritzes.
- Hörnqvist, M. (1996). *Foucaults maktanalys*. Stockholm: Carlssons.
- Johansson, T. (1995). ”Det stora äventyret. Tonårspojkar och psykologisk utveckling”, I: (red.) Bolin, G. & Lövgren, K. *Om unga män*. Lund: Studentlitteratur. S. 28 – 48.
- Johansson, T. (2000). *Det första könet? Mansforskning som reflexivt projekt*. Lund: Studentlitteratur.
- Karlsson, J. (2003). ”Sexuella eller sexistiska trakasserier? Genusnormernas betydelse vid trakasserier mellan män”, I: (red.) Lander, I., Pettersson, T. & Tiby, T. *Femininiteter, maskuliniteter och kriminalitet. Genusperspektiv inom svensk kriminologi*. Lund: Studentlitteratur.
- Kimmel, M. S. (1994). ”Masculinity as Homophobia: Fear, Shame, and Silence in the Construction of Gender Identity”, I: (red.) Brod, H. & Kaufman, M.

- Theorizing Masculinities*. Thousand Oaks, London & New Delhi: SAGE. S. 119 – 141.
- Krueger, Richard. (1998). *Analyzing & reporting focus groups results*. (Focus group kit Vol. 6.). Thousand Oaks: Sage.
- Lalander, P. & Johansson, T. (2002). *Ungdomsgrupper i teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur.
- Lander, I. (2003). *Den flygande maran*. Stockholm: Stockholms universitet, Kriminologiska institutionen.
- Lander, I (2003b). ”Genus, normalitet och avvikelse”, I: (red.) Lander, I., Pettersson, T. & Tiby, T. *Femininiteter, maskuliniteter och kriminalitet. Genusperspektiv inom svensk kriminologi*. Lund: Studentlitteratur.
- Mac an Ghail, M. (1994). *The making of men. Masculinities, sexualities and schooling*. Buckingham: Open University Press.
- Madriz, E. (1997). ”Images of Criminals and Victims. A Study on Women’s Fear and Social Control”, *Gender and Society*. Vol. 11, No. 3, June, s. 342-356.
- May, D. (2001). ”The Effect of Fear of Sexual Victimization on Adolescent Fear of Crime”, *Sociological Spectrum*. Vol. 21. S. 141 – 174.
- Messerschmidt, J. W. (1993). *Masculinities and Crime. Critique and Reconceptualization of Theory*. Lanham: Rowman & Littlefield.
- Messerschmidt, J. W. (1997). *Crime as Structured Action. Gender, Race, Class, and Crime in the Making*. Thousand Oaks: SAGE.
- Messerschmidt, J. W. (1999). ”Becoming ’Real Men’. Adolescent Masculinity Challenges and Sexual Violence”, *Men and Masculinities*, Vol. 2 Nr. 3, s. 286-307.
- Messerschmidt, J. W. (2000a). *Nine Lives. Adolescent Masculinities, the Body, and Violence*. Colorado & Oxford: Westview Press.
- Messerschmidt, J. W. (2000b). ”Making bodies matter: Adolescent masculinities, the body, and varieties of violence”, *Theoretical Criminology*, Vol. 3 Nr. 2, s. 197-220.
- Moi, T. (1997). ”Vad är en kvinna? Kön och genus i feministisk teori”, *Res Publica* No. 35/36, s. 71-158.
- Morgan, D. (1996). ”Focus Groups”, *Annual Review of Sociology*, Vol. 22, s. 129-152.
- Naffine, N. (1987). *Female Crime. The construction of women in criminology*. Sydney: Allen & Unwind.
- Olweus, D. (1993). *Bullying at school*. Oxford: Blackwell.
- Pettersson, T. (2002). *Tre aspekter på brottsliga nätverk. Supporterbråk, etnicitet och genus*. Stockholm: Stockholms universitet, Kriminologiska institutionen

- Pettersson, T. (2003). "Våld som iscensättning av femininitet", I: (red.) Lander, I., Pettersson, T. & Tiby, T. *Femininiteter, maskuliniteter och kriminalitet. Genusperspektiv inom svensk kriminologi*. Lund: Studentlitteratur.
- Ring, J. (1999). *Hem och skola, kamrater och brott*. Stockholm: Stockholms universitet, Kriminologiska institutionen.
- Rytterbro, L. (2002). *Medling – möten med möjligheter. En analys av en nygammal reaktion på brott*. Stockholm: Stockholms universitet, Kriminologiska institutionen.
- Segal, L. (1997). *Slow Motion. Changing Masculinities Changing Men*. London: Virago Press.
- Skrinjar, M. (2003). "Forskare eller 'babe'? Om genuskonstruktioner i intervjusituationer", I: (red.) Lander, I., Pettersson, T. & Tiby, T. *Femininiteter, maskuliniteter och kriminalitet. Genusperspektiv inom svensk kriminologi*. Lund: Studentlitteratur.
- Smart, C. (1977). *Women, Crime and Criminology. A Feminist Critique*. London, Henley & Boston: Routledge & Kegan Paul
- Smart, C. (1990). "Feminist approaches to criminology or postmodern women meets atavistic man", I: (red.) Gelsthorpe, L. & Morris, A. *Feminist perspectives in criminology*. Buckingham: Open University Press.
- Snare, A. (1998). "Kvinder, der draeber – et pinakotek", I: (red.) Kongstad, A., Kyvsgaard, B. & Storgaard, A. *Kvinder på randen* Aarhus: Aarhus University Press.
- Stanko, E. & Hobdell, K. (1993). "Assault on men. Masculinity and male victimization", *British Journal of Criminology*, Vol. 33. No. 3. Summer 1993.
- Starrin, Bengt. (1996). "Grounded Theory. En modell för kvalitativ analys", I: (red.) Svensson, P-G. & Starrin, B. *Kvalitativa studier i teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur. S. 103 – 121.
- Tiby, E. (1991). "Kvinna och rädd?", I: (red.) Wiklund, G. *Rädslan för brott*. BRÅ-Rapport 1991:2.
- Tiby, E. (1999). *Hatbrott? Homosexuella kvinnors och mäns berättelser om utsatthet för brott*. Stockholm: Stockholms Universitet, Kriminologiska Institutionen.
- Trost, J. (1997). *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur.
- West, C. & Fenstermaker, S. (1995). "Doing difference", *Gender & Society* Vol. 9 No. 1, s. 8-37.
- West, C. & Zimmerman, D. H. (1987). "Doing gender", *Gender & Society* Vol. 1 No. 2, s. 125-151.
- Wibeck, V. (2000). *Fokusgruppsintervjuer. Om fokuserade gruppintervjuer som undersökningsmetod*. Lund: Studentlitteratur
- Willis, P. (1983). *Fostran till lönearbete*. Göteborg: Röda bokförlaget AB.
- Winther Jørgensen, M. & Phillips, L. (2000). *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.

Händelser

Händelse 1

Stefan och Peter står i kön i matsalen. Peter råkar knuffa till Stefan så han tappar sin matbricka och får mat på kläderna. Stefan blir då arg och slår till Peter så att han börjar blöda näsblod.

Följdfrågor

Om vi börjar med Stefan, vad tycker ni om hans beteende?

Och vad tycker ni om Peters beteende?

Vad händer direkt efter detta tror ni?

Vad tror ni händer efter det här, när Peter och Stefan ses nästa gång?

Händelse 2

Sara är påväg till en lektion och går i en av skolans korridorer. Då dyker Anders, Elin, Patrik och Helena upp. De spärrar vägen för Sara och kallar henne bland annat för ful och mesig. Helena tar efter några minuter tag i Sara och skakar om henne samt sparkar henne flera gånger på benen och i magen. Sedan går de därifrån. Sara ligger kvar på golvet och har tappat andan på grund av sparkarna i magen.

Följdfrågor

Vad tycker ni då om Helena?

Och vad tycker ni om Sara?

Vad säger ni om Anders, Elin och Patrik vid denna händelser?

Händelse 3

Några dagar efter det att Sara blev sparkad av Helena träffar hon på Anders, som också var med vid händelsen. Anders står med ryggen mot Sara tillsammans med två andra pojkar utanför ett fik. Sara springer fram till Anders och sparkar honom i baken. När Anders vänder sig om sparkar Sara honom på benen så hårt att Anders ramlar omkull. Ingen av de övriga gör något och Sara går sedan därifrån. Anders

har ont både i baken och på benen efter händelsen och han får blåmärken av sparkarna.

Följdfrågor

Vad tycker ni om Saras beteende?

Vad säger ni om Anders?

Vad säger ni om de två killarna som stod tillsammans med Anders?

Hur tror ni att Anders kommer att bete sig direkt efter händelsen?

Vad tror ni händer när Anders och Sara ses nästa gång?

Händelse 4

Lisa tränger sig före Hanna i en biljettkö. De två har aldrig tidigare träffats. Hanna blir arg och knuffar ut Lisa ur kön vilket leder till att Lisa slår till Hanna. De börjar då slåss. Båda två utdelar både slag och sparkar mot varandra. Så småningom kommer två väktare för att lugna ned tjejerna. Både Lisa och Hanna har efter händelsen diverse blåmärken och skrapsår.

Följdfrågor

Vad tycker ni om Lisas beteende?

Vad tycker ni om Hannas beteende?

Vad tror ni händer när väktarna kommer?

Händelse 5

På ungdomsgården spelar Tina och Maria biljard. Tina råkar under en stöt slå sin kö i huvudet på Thomas som sitter med ryggen åt biljardbordet. Thomas blir arg och börjar skrika åt Tina samt slår till henne i magen så att hon tappar andan.

Följdfrågor

Om vi börjar med Thomas, vad tycker ni om hans beteende?

Och vad tycker ni om Tinas beteende?

Vad händer direkt efter detta tror ni?

Vad tror ni händer efter det här, när Tina och Thomas ses nästa gång?

Allmänna frågor

Nu har vi diskuterat ett antal fiktiva händelser där det omväxlande varit flickor och pojkar inblandade.

Hur ser ni på pojkar som slåss?

Vad tror ni är orsakerna till att pojkar slåss?

Hur ser ni på flickor som slåss?

Vad tror ni är orsakerna till att flickor slåss?

Hur resonerar ni kring pojkar som utsätts för våld?

Hur resonerar ni kring flickor som utsätts för våld?

Tror ni att någon av de som utsattes för någon av de händelser vi diskuterade skulle vara rädd efteråt på grund av det inträffade?

Är det någon som vill tillägga något?

Rapportserien

ISSN 1400-853X

- 1995:1 Felipe Estrada, *Ungdomsbrottslighetens utveckling 1975-1994*
- 1996:1 Lise-Lotte Rytterbro, *Narkotikamissbruk upptäckt genom urinprov*
- 1997:1 Karin Ringman, *Brottsförebyggande åtgärder i en förort*
- 1997:2 Hanns von Hofer (ed.), *Nordic Criminal Statistics 1950-1995*
- 1998:1 Malin Backström (red.), *Homosexuell i dag*
- 2001:1 Lisa Westfelt, *Organisatoriska förändringar inom svensk polis under 1990-talet*
- 2001:2 Magnus Hörnqvist, *Allas vårt ansvar – i praktiken. En statligt organiserad folkrörelse mot brott*
- 2001:3 David Shannon, *Graffiti and Adolescent Delinquency. An Analysis of Short Term Career Trajectories*
- 2003:1 Henrik Tham (red.), *Forskare om narkotikapolitiken*
- 2003:2 Jenny Karlsson & Tove Pettersson, *Fokusgruppsintervjuer med ungdomar om genus och våld. Konstruktioner av gärningspersoner och offer*